

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА СТРАТЕГІЧНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

 Ніна РЖЕВСЬКА

«07» 06 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ В НОВИХ
ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ»**

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 407 групи, Бондар Валентина Юріївна

Керівник: доцент кафедри міжнародних відносин та стратегічних студій, к.політ.н.

Поведа Олександр Петрович

Нормоконтролер:

Олександр ПОВЕДА

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ.....	6
1.1. Особливості та головні напрямки зовнішньої політики Франції на початку ХХІ століття	6
1.2. Роль і місце Франції в ЄС.....	17
1.3. Відносини Франція-НАТО	25
РОЗДІЛ II. ВІДНОСИНИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З ДЕРЖАВАМИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ	31
2.1. Франція і країни Африки.....	31
2.2. Азіатсько-тихоокеанський контекст зовнішньої політики Франції.....	40
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ ФРАНЦІЇ.....	50
3.1. Розвиток українсько-французьких відносин на початку ХХІ століття та вплив російсько-українського протистояння на їхній сучасний стан	50
3.2. Потенційні сценарії еволюції зовнішньополітичних пріоритетів Французької Республіки.....	60
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Обрана автором тема дослідження: «Пріоритети зовнішньої політики Франції в нових геополітичних умовах» безпосередньо обумовлена її дослідницькими інтересами, прагненням розширити теоретичну базу знань з питань геополітики та історії сучасної дипломатії, систематизувати і поглибити наукові напрацювання в конкретному означеному напрямку, відсутністю комплексного наукового дослідження на цю тему та безперечною її актуальністю.

Актуальність теми.

Кінець 2013 – початок 2014 років в історії Європи і світу ознаменувались політичними і суспільними змінами в Україні, що на загал стали відомими як Революція Гідності, Євромайдан чи Українська революція. Події, що в короткостроковій перспективі повинні були стати значущими в локальному чи максимум регіональному вимірі, з початком російської агресії переросли в масштабне геополітичне протистояння двох політичних систем – демократичної та авторитарної, фактично зруйнували однополярність світу та, з великою вірогідністю, в довготривалій перспективі можуть призвести до глобального геополітичного, економічного та ідеологічного протистояння, подібного до Холодної війни і, станом на зараз, абсолютно точно перейшли у глобальний вимір та змінили світ.

В контексті означеного протистояння, Франція є не останнім геополітичним гравцем. Країна є однією із ключових держав так званого колективного Заходу, що уособлює собою геополітичний конструкт, який об'єднав навколо себе прогресивні, демократичні сили світу. Впливова роль Франції в структурі Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу, володіння ядерною зброєю, визначають її роль та місце в сучасній геополітичній системі світу.

Отже, актуальність теми визначається місцем Франції в світовому геополітичному просторі та, відповідно, її роллю в глобальному протистоянні Заходу авторитарним режимам у світі в цілому, та стримуванні російської агресії в Україні зокрема.

Проблематика роботи пов'язана із дослідженням зовнішньополітичних зусиль Франції на сучасному історичному етапі протистояння демократії та авторитаризму і спробою їх охарактеризувати, структурувати та осмислити.

Метою роботи є визначення та дослідження пріоритетів зовнішньої політики Франції на сучасному етапі, в тому числі, в умовах, що склались після початку російської агресії щодо України.

Відповідно до мети для даної роботи автором було поставлено наступні *завдання*:

1. З'ясувати в чому полягає роль Франції в сучасній структурі ЄС та його консолідованій відповіді на загрози для демократії, що виникли;
2. Визначити позицію Французької Республіки у системі НАТО в контексті загострення військово-політичної ситуації у світі;
3. Означити постколоніальні аспекти зовнішньої політики Франції в Африці та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні;
4. Проаналізувати політику Франції щодо України та визначити роль Франції в стримуванні російської агресії й сприянні нейтралізації російського експансіонізму;
5. Запропонувати сценарний і SWOT-аналізи щодо подальшої еволюції зовнішньополітичних пріоритетів Франції.

Виходячи з проблематики і мети роботи можна визначити її *предмет* та *об'єкт*.

Об'єктом дослідження виступає система зовнішньополітичних відносин в Європі і світі, та роль і місце в ній Франції, в тому числі, в умовах що виникли після початку повномасштабної війни росії проти України. *Предметом* – пріоритети зовнішньої політики Франції на сучасному етапі.

Ступінь вивченості теми.

Попри роль і місце Франції в геополітичній системі Євроатлантичного регіону, зокрема, і світу загалом, наявність цілого ряду тез та статей, підручників та монографій, присвячених історії дипломатичних відносин, що містять розділи присвячені французькій державі, комплексне наукове опрацювання означеної тематики відсутнє.

Методологічною базою дослідження виступають методи аналізу доступних джерел та літератури, синтезу, порівняння, наукового опису, SWOT-аналізу, сценарного аналізу.

Інформаційною базою виступають розміщені у кінці роботи джерела та література.

Хронологічні межі дослідження охоплюють відрізок часу з 1995 року (інавгурація президента Жака Ширака) і до нашого часу.

Апробація. Апробація результатів роботи полягає в тому, що основні положення, ідеї та результати дослідження представлено й обговорено на наступних науково-практичних конференціях:

1. Бондар В. Особливості та головні акценти зовнішньої політики Франції на початку XXI століття // Всеукраїнська конференція з міжнародною участю «Дипломатія в міжнародних відносинах: ретроспекція і сучасність» (м. Київ, НАУ, 29 лютого 2024 року). С. 213-216.
2. Бондар В. Український дискурс в офіційній риториці Франції на початку 2024 року // XXIV Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки» (м. Київ, НАУ, 2-5 квітня 2024 року). С. 21-22.

Дана наукова робота структурно складається з вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків та списку використаних джерел (75 позицій).

РОЗДІЛ I

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ

1.1. Особливості та головні напрямки зовнішньої політики Франції на початку XXI століття

Сучасна Франція – це високорозвинена постіндустріальна європейська країна. Хоч країна не вражає розмірами в світовому масштабі (хоч і є третьою за розмірами в Європі після РФ та України) і займає лише 41 місце в світі (з заморськими територіями) – в геополітичному й економічному планах вона знаходиться серед провідних світових гравців. За такими показниками як ВВП (3,049,016 млрд. дол. [1]) чи обсяг промислового виробництва країна є 7 в світі [2], а в нещодавньому рейтингові армій за версією Global Fire Power (GFP), на 2023 р. Франція була 9 [3]. При цьому вона володіє 4 ядерним потенціалом у світі [4] після США, РФ та Китаю (володіючи й атомною енергетикою). Також вона лідер ЄС і Європи щодо кількості громадян віком 100 років і більше (30 тис. чол. на 2023 рік), що лише підтверджує високі рівень та якість життя, що забезпечуються в країні [5].

Відомо, що термін «зовнішня політика» означає цілісний комплекс заходів і дій державних інституцій та держави в цілому, які орієнтовані на забезпечення і відстоювання її інтересів та інтересів її громадян на міжнародній арені, а також загальний напрям діяльності в міжнародних справах, який визначає і регулює взаємодію з іншими громадянами, інституціями чи організаціями відповідно до засад, потреб і принципів її внутрішньої політики [6, с. 314]. Головним засобом реалізації зовнішньої політики є дипломатія, яка застосовується як у двосторонніх, так і у багатосторонніх відносинах.

Франція – це один з лідерів Західного Світу. Тому як у внутрішній, так і в зовнішній політиці сповідує відповідні цій «групі» принципи. Поняття «Західного Світу» чи «Західної цивілізації» не є остаточно усталеним в історично-політичному

контексті і зазвичай вживається дослідниками в культурно-географічному і геополітичному дискурсі. При цьому, дане поняття зазвичай трактують як сукупність політичних, економічних та соціокультурних ознак, які об'єднують переважну більшість країн Європи, США та Океанії (Австралію та Нову Зеландію). Часто в це поняття включаються всі країни «ліберальної демократії», тобто держави з вільною (ринковою) економікою та демократичними політичними режимами. Головною особливістю Західної цивілізації є ціла низка унікальних принципів, які усталилась в ході історико-культурного процесу: спадок Античного світу (засвоєння Старогрецької та Римської культур, права, релігії та філософії); панування європейських мов; чітке розмежування духовної і світської влади; плюралізм і громадянське суспільство; верховенство права; представницькі органи.

Будучи носієм вищевказаних принципів та репрезентуючи їх, Франція в зовнішній політиці діє згідно з демократичними засадами і нормами, що закріплені в її Конституції, законах, «Білій книзі з оборони», відображені в Статуті ООН (чи підтверджуються її резолюціями), Гельсінській угоді, інших міжнародних договорах. Серед цих принципів – повага до прав людини, принципи рівноправності та рівнозначності, невтручання у справи інших суверенних держав, вирішення міждержавних конфліктів і суперечок мирним шляхом, відмова від застосування сили чи погроз силою тощо. Зовнішня політика Франції реалізується через діяльність її президента, прем'єр-міністра, міністра Європи та закордонних справ, і відповідного міністерства.

Оптимальні шляхи досягнення цілей зовнішньої політики, підготовка і реалізація зовнішньополітичних акцій, координація зовнішньополітичних заходів здійснюється зовнішньополітичними відомствами держав. В Франції цим займається Міністерство Європи та закордонних справ, яке наразі очолюється 38-річним Стефаном Сежурне (на посаді з 11 січня 2024 року).

Міністерство Європи та закордонних справ Франції складається з генерального секретаріату, чотирьох служб, що безпосередньо підпорядковані міністру (протокол; центр аналізу та прогнозування; загальна інспекція закордонних справ; кризовий центр), трьох генеральних та неусталеної кількості звичайних директоратів. Всі

перелічені відомства очолюють директори, що призначаються наказом міністра. Делегації, директорати, піддиректорати та служби складаються з окремих офісів, що відповідальні за певні конкретні зовнішньополітичні місії.

В складі чинного міністерства діє 5 географічних директоратів, які визначають, моніторять та реалізують відносини Франції з державами та регіональними нефінансовими установами у відповідних географічних зонах: директорат континентальної Європи; директорат Африки та Індійського океану; директорат Північної Африки та Близького Сходу; директорат США та Карибського басейну; директорат Азії та Океанії.

Важливе місце в структурі МЗС Франції відводиться генеральному директорату з питань глобалізації, культури, освіти та міжнародного розвитку. Він визначає та реалізує, у взаємодії з відповідними адміністраціями, зусилля Франції, що спрямовані на вирішення глобальних проблем, міжнародного співробітництва та основних галузевих політик, зокрема, в рамках багатосторонніх форумів, що належать до сфери його компетенції. Він просуває французький досвід і очолює державні мережі за кордоном з цих питань. Він забезпечує, від імені Міністерства закордонних справ, нагляд і стратегічне управління державними операторами зовнішньої діяльності, включаючи Французьке агентство розвитку, Агентство французької освіти за кордоном, Французький інститут, Expertise France, Canal France International і Campus France. Також, від імені Міністерства закордонних справ, він приймає участь в визначенні та реалізації економічної дипломатії Франції.

Будь-якій країні, що не залучена безпосередньо до міжнародного конфлікту чи не втягнута у війну, нелегко даються зміни зовнішньополітичного курсу. Найчастіше зміни відбуваються через незначні зрушення, а не радикальні розриви, навіть, після масштабних потрясінь (до прикладу, Україна навіть сьогодні має цілу низку чинних, неденонованих договорів з країною-агресором). Часто тон змінюється задовго до дій, а риторика випереджає конкретні дії та вчинки. Питання визначення зовнішньої політики не залежить від засобів, які уряд має намір виділити на неї, та їх розподілу між різними типами дій (класична дипломатія, культура, зв'язок з інтелектуальним світом, економічна експансія, політика на користь розвитку тощо), а пов'язані з більш-

менш чітко продуманими та поясненими цілями. Баланс між двосторонніми діями та втручанням через багатосторонні канали також має велике значення.

Характер джерельної бази даного дослідження безпосередньо обумовлений його метою, завданням та специфікою. З огляду на науково-дослідну сутність цієї роботи, на ступінь вивченості і опрацювання даної та подібної тематики у вітчизняній науці, фундаментальною основою для дослідження стали документи, комюніке та звіти міжнародних організацій, французьких та українських органів влади, посадових осіб та науково-дослідних інституцій, посольств Франції та України, мемуари політичних діячів, словники та енциклопедії, науковий доробок цілого ряду вітчизняних дослідників, а також публікації й повідомлення в українських та світових ЗМІ. Всі вони являють собою джерела та літературу на які опирається це дослідження.

Безпосередньо до джерел можна віднести інформаційні повідомлення Міністерства оборони Франції [61], посольства Франції в Австралії [40], українського посольства в Франції [41], Офісу Генерального Прокурора України [59], законодавчі акти Верховної Ради України [46] [47] (які обумовили французько-українські стосунки на початковому етапі їх існування), доктринальний огляд «Глобальна дипломатія XXI століття» французького міністра Європи та закордонних справ Лорана Фабіуса [7], аналітичну записку ««Європейська політична спільнота» як вияв європейської політики Франції» від українського Національного інституту стратегічних досліджень [17], звіт Міжнародного валютного фонду за жовтень 2023 року [1], мемуари Джорджа Буша молодшого «Ключові рішення» [45], понятійно-категоріальні частини «Політологічного словника» (за редакцією М. Головатого та О. Антонюка) [6], «Великої української енциклопедії» [28] та міжнародної Енциклопедії наукової спільноти (Scholarly Community Encyclopedia) [27]. Всі вони дали можливість сформулювати основу дослідження, розкрити ті чи інші частини його проблематики, відповідно до обраної методологічної бази.

У вітчизняній науці відсутні комплексні та вичерпні дослідження із запропонованої тематики (що і стало однією з причин вибору цієї теми для цього дослідження), однак ряд науковців так чи інакше в своїх роботах торкалися питань французько-українських взаємин та зовнішньої політики Франції загалом. Думки та

ідеї цих авторів були досліджені, проаналізовані, інтерпретовані та інтегровані до дослідження.

Одним з провідних українських фахівців з історії Франції є Оксана Мітрофанова, кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Інституту всесвітньої історії Національної академії наук України, секретар відділу трансатлантичних досліджень. В авторефераті дисертації на здобуття наукового ступеню кандидата політичних наук «Безпекова політика Франції в контексті сучасних європейських геополітичних трансформвань» [18] автор описує свою роботу, в якій досліджує еволюціонування французьких зовнішньополітичних імперативів щодо творення нової моделі європейської безпеки та реформування вже існуючих інститутів безпеки в умовах глобальних трансформацій системи міжнародних відносин. Також вона розглядає взаємодію механізмів практичного втілення політичних прагнень Парижа з їхніми відповідниками інших головних геополітичних акторів – США, росії, Великої Британії, Німеччини. Аналізуються причини специфічних підходів цих держав та досвід досягнення компромісів. Досліджено й становлення стратегічного курсу Франції щодо незалежної України та його еволюцію в контексті змін системи європейської безпеки. Все це станом на 2002 рік. В статті «Політичний вимір французько-українських відносин» [44] автор досліджує політико-дипломатичні аспекти двосторонніх взаємин Франції та України. Вона вдається до аналізу законодавчої бази, візитів на найвищому рівні, міжпарламентського співробітництва та діяльності українського посольства в Парижі. Викладає своє бачення основних проблем франко-українських відносин та доходить висновку, що вони поки що не відповідають потенціалу обох країн (стаття написана в 2009 році). Відносно нове дослідження (2020 рік) – «Україна у французькому фокусі: позиція Парижа» [57] аналізує позиції Франції щодо розвитку французько-українських відносин, статусу Криму та реінтеграції Донбасу. Досліджуються французькі підходи щодо проблемних моментів, таких як реінтеграція Донбасу, анексія Криму та пошкваллення французьких інвестицій в Україну. Також аналізується офіційна позиція Франції щодо російсько-українського

конфлікту в 2014-2020 рр. та з'ясовується гіпотетичний потенціал України як ринку для Франції та називається головною перепону для французьких інвестицій – корупція.

Колектив авторів, Мар'яна Вдовин та Тетяна Грохольська, в статті «Зовнішньоторговельна діяльність Франції: головні статистичні показники» [2] дають оцінку загальному стану зовнішньоторговельної діяльності Франції, а також основні показники розвитку її зовнішньої торгівлі. Вони розглядають теоретичні та практичні аспекти оцінки зовнішньоекономічної діяльності та аналізують структуру експорту та імпорту Франції, яка за своєю зовнішньоторговельною активністю займає четверте місце у світі. Також в статті аналізується динаміка основних абсолютних показників, а також розраховуються й аналізуються відносні показники зовнішньоторговельної активності та надається оцінка розмірам експорту та імпорту Франції за 2000-2021 роки. Автори доходять до висновку, що країна бере активну участь у міжнародному поділі праці та відіграє важливу роль на світовому ринку товарів і послуг.

Завідувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту всесвітньої історії Національної академії наук України, кандидат історичних наук Сергій Толстов в статті «Особливості формування концепції зовнішньої політики Франції (2017-2023 рр.)» [8] розглядає еволюцію французької зовнішньополітичної концепції та визначення пріоритетів французької дипломатії за президенства Емманюеля Макрона. Автор відзначає, що російсько-українська війна стала важливим фактором, що суттєво впливає на сучасний стан зовнішньополітичної концепції Франції, зокрема в питаннях ставлення до росії, надання допомоги Україні та організації всеєвропейського діалогу з важливих питань, в тому числі стану європейської безпеки, проблеми енергетики та економічного розвитку.

Лариса Кочубей в своїй статті «Сучасні особливості зовнішньої політики Франції в умовах модернізації» аналізує основні напрямки зовнішньої політики Н. Саркозі та Ф. Олланда та характеризує фактори, що мають місце при їх побудові.

Кандидат історичних наук, доцент кафедри країнознавства Національного університету «Острозька академія» Сергій Рудько в навчально методичному посібнику з курсу «Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний

період» [12] дає широкий і глибокий аналіз зовнішньополітичним актам цілого ряду країн, в тому числі і Франції (їй присвячено 4 розділ) в період від розпаду блоку країн Варшавського договору і СРСР до початку 2010-х років. Автор звертає увагу на зовнішню політику Ф. Міттерана, наступну еволюцію зовнішньополітичного курсу Франції, розглядає французький внесок у процеси європейської інтеграції, франко-німецькі відносини, еволюцію відносин із НАТО. Також звертається увага на відносини Парижу з країнами Арики і Південно-Східної Азії та аналізується Середземноморський вектор дипломатії.

Альона Новосілецька в своїй статті «Китайсько-французькі відносини на початку XXI століття» [31] розглядає стан вивченості теми та динаміку дипломатичних відносин двох країн. Вона відмічає, що на початку XXI ст. у політичних відносинах КНР і Франції зберігається традиція обопільних візитів на високому рівні, відбувається зміцнення двостороннього співробітництва та розвиток торгово-економічних зв'язків. При цьому спостерігається розширення координації та співпраці у всіх галузях та зміцнюється дружба й контакти між Парижем і Пекіном.

Євгенія Донченко в статті «Україна у східноєвропейській політиці Франції (1991-2009 рр.)» [51] розглянула особливості східноєвропейської політики Франції на межі XX – на початку XXI ст. Автор відзначає, що незважаючи на домінування російського вектора у французькій політиці щодо цього регіону, спостерігається прагнення Парижу збалансувати свої зовнішньополітичні пріоритети та орієнтуватися на трансформацію Східної Європи відповідно до стратегічного бачення побудови навколо ЄС простору миру, стабільності й процвітання. Чільне місце відповідно до цієї стратегії належить Україні, що залишається ключовою державою східноєвропейського регіону.

Як бачимо, попри значне зацікавлення французькою тематикою серед українських науковців повна картина її зовнішньополітичної діяльності з 1995 року до сьогодні – відсутня.

Окрім зазначеного, для написання цього дослідження використовувались аналітичні та інформаційні матеріали світових та українських засобів масової інформації. Серед іноземних видань варто зазначити «Deutsche Welle» [21] [24], «Le

Monde» [26] [39], «The Economist» [15], «Euronews» [16], «BBC News» [33], «The Times of India» [35], «Le Point» [37], «Le Figaro» [67]. Серед українських видань в першу чергу відмічаємо «Главком» [22] [56] [62] [71], «Європейську правду» [58] [68] [69], «Радіо Свобода» [19] [23] [64], «УНІАН» [25] [66] [75], «РБК-Україна» [20] [32] та «Українську Правду» [49] [53].

Попри доволі широке представлення в українському інформаційному і науковому просторі тематики пов'язаної з Францією та її дипломатичною діяльністю, глибокий і системний аналіз пріоритетів зовнішньої політики країни на сучасному етапі в період з 1995 року по наш час фактично відсутній. Найбільше представлені дослідження присвячені відносинам Парижу з ЄС та НАТО. Останнім часом через актуальність набули популярності дослідження французько-українських відносин. Питання не пов'язані з євроатлантичним напрямками політики Парижу висвітлені достатньо фрагментарно. Сукупність наведених факторів робить це дослідження актуальним і необхідним та вселяє у автора дослідницький інтерес.

Зовнішня політика Франції на сучасному етапі в цілому орієнтована на її історичну спадщину, за невеликим винятком, Вішістського періоду під час Другої світової війни.

Анатомія французького зовнішньополітичного спадку є значною, адже Франція є країною-переможницею у двох світових війнах, а, відповідно, й країною, що безпосередньо була творцем і гарантом існуючого світового ладу. Французька дипломатія значною мірою перевершує те, що апріорі можна припустити за її демографічною вагою та розміром. Франція має просто величезну спадщину у сфері зовнішньої політики: від Шарля де Голля до Франсуа Міттерана, французькі лідери завжди мріяли про «велику» зовнішню політику. Ця амбіція також є однією з суттєвих мотивацій, висунутих Ніколя Саркозі, щоб виправдати певні зміни, такі як реінтеграція до об'єднаного військового командування НАТО, і кілька ініціатив, таких як «посередництво» між Росією та Грузією влітку 2008 року, волонтаризм у головуванні в Європі (друга половина 2008 р.) і просування G20 як важливого місця глобального економічного «управління». Ця політика часто була піонерською та випереджала загальні тенденції в Європейському Союзі. Франція є постійним членом

Ради Безпеки ООН, вона є незалежною ядерною державою, вона була співзасновником і натхненником G7, а потім активістом G20, загалом, принаймні протягом певної кількості років, вона була однією з рушійних і найвпливовіших сил у європейському будівництві та вона залишається, політично, однією з двох (після виходу ВБ) опор ЄС наряду з Німеччиною. Логічно, що Франція стоїть в авангарді франкомовного світу, і, навіть попри те, що французька мова в світі відстає порівняно з англійською, країна все ще може покладатися на велику мережу франкомовних країн.

Основним принципом французької зовнішньої дипломатії є прагнення до її універсалізму з трьома компонентами. Перший полягає у просуванні прав людини, які розуміються, як у первинному значенні фундаментальних прав і політичних свобод, як вони представлені в Декларації 1789 року, так і в сенсі економічних і соціальних прав у глобальному масштабі. Другий компонент – це географічний універсалізм, який означає, що Франція – не регіональна чи вибіркова сила, а глобальна держава. Володіючи другою за величиною дипломатичною мережею у світі, Франція сподівається втілити цю ідею в життя, що в теорії матиме одним з наслідків той факт, що у Франції не повинно бути ворогів. Існували певні загрози, що така позиція може призвести Францію до певної форми «гіпердипломатії», яка спонукає її надавати перевагу консультаціям, переговорам і компромісам, а не конфронтації, до якої вона не схильна і це може посилити невизначеність щодо її геополітичного позиціонування та, на внутрішньому рівні, ускладнити визначення своїх національних інтересів. Щоправда початок 2024 року показує, що українсько-російська війна стала певним «щепленням» від подібних загроз. Французька офіційна риторика стала більш радикальною, з чітким розумінням викликів та небезпек, а також ролі і місця Франції в світових процесах. Третім компонентом цього класичного універсалізму є франкофонія, логічним супроводом якої є популяризація французької культури.

Зовнішньополітична діяльність Франції в XXI столітті обумовлена бажанням зберегти статус сильної та впливової глобальної держави в умовах кардинальних геополітичних змін в світі, який з початку 1990-х років еволюціонував від розвалу

«біполярного» й утвердження «однополярного» наприкінці ХХ століття, до поступового занепаду «однополярності» протягом першого десятиліття ХХІ століття й остаточного переходу в середині 2010-х років (якщо точніше, то в 2014 році, після анексії РФ Криму й окупації частини Донецької і Луганської областей України та розгортання в регіоні гібридної війни) до «аполярності», де жодна держава чи альянс не мають достатньо сили для вирішення всіх завдань і викликів, що постають перед світом, а США фактично втратили монополію на гегемонію. Саме в таких умовах Франція прагне залишатися однією з глобальних держав та намагається реалізувати ці амбіції, адаптуючи власні геополітичні зусилля до реалій ХХІ століття.

Для захисту своїх глобальних інтересів Франція використовує глобальну дипломатію, яка реалізується через чотири пріоритети: 1. Мир і безпека; 2. Організація та збереження планети; 3. Переорієнтація та відродження Європи; 4. Просування та зміцнення позицій країни [7].

На сьогодні, Франція є однією з небагатьох країн, які володіють всіма атрибутами могутності і впливу: відповідним економічним становищем і місцем національної економіки в світовій; впливом мови й культури на світ; військовим потенціалом; місцем і роллю у міжнародних інституціях.

Франція підтримує та просуває в світі універсальні цінності: демократії, прав людини, свободи, верховенства права та міжнародної солідарності. Країна є активним членом міжнародних інституцій, починаючи з ООН (є постійним членом Ради Безпеки) та більшості її спеціалізованих агентств (МВФ, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Міжнародний суд тощо) і закінчуючи Франкофонією (міжнародною організацією співробітництва франкомовних країн світу).

Серед ідей та акцентів сучасної зовнішньої політики Франції можна відзначити наступні: впровадження європейської стратегічної автономії, яка передбачає посилення єдності та розвиток спільної військової спроможності країн ЄС; посилення економічного потенціалу ЄС, поглиблення фінансово-економічної та політичної інтеграції в межах союзу; досягнення політичного лідерства в ЄС; зміцнення позицій ЄС на міжнародній арені, як запорука зміцнення позицій самої Франції; розвиток європейського оборонного потенціалу, незалежного від НАТО; необхідність

збереження в перспективі певних можливостей для відновлення діалогу з РФ від імені Франції та ЄС для досягнення справедливого миру в Україні.

Загалом зовнішньополітичний курс Франції на сучасному етапі виявився значно еластичнішим, ніж передбачали фахівці. Наразі можемо констатувати, що минули ті часи, коли Франція висміювала нібито мертвий Атлантичний альянс і віддавала перевагу глибшій інтеграції в межах ЄС, а не його розширенню. Геополітичний поворот Франції щодо цих питань є вражаючим і може змінити майбутнє Європи та Світу.

1.2. Роль і місце Франції в ЄС

Тривалий час Французька Республіка була одним із трьох стовпів Європейського Союзу. Після виходу з цього економічного і політичного об'єднання Великої Британії, боротьба за умовне лідерство в ЄС випадає на долю Франції та Німеччини. Сподівання Франції на першість в Європі історично обумовлені. Франція після Другої світової війни намагалась не просто приймати участь в євроінтеграційних процесах, а визначати їх спрямованість та ставити на службу французьким національним інтересам.

Відносини з ЄС залишаються основою, фундаментом, французької політики в Європі. Починаючи з президентства Ніколя Саркозі (2007-2012), одним з концептів стратегії якого було так зване «повернення Франції в Європу» [9, с. 94], цей напрямок зовнішньої політики відіграє для країни все помітнішу роль, фактично перетворившись на ключову. Франція, будучи одним із ініціаторів об'єднання Європи, фактично перетворила європейську інтеграцію в один з механізмів досягнення своїх внутрішньополітичних і зовнішньополітичних цілей.

Одразу після приходу до влади Ж. Ширак (1995-2007 рр.) докладає максимум зусиль для втілення на практиці Маастрихтської угоди 1992 року (саме нею, на основі Європейського економічного співтовариства засновувався ЄС). Цій задачі він підпорядковує і внутрішню політику: Франція починає реформувати економіку, маючи на меті подолання дефіциту бюджету та зменшення державного боргу, заради дотримання пакту стабільності ЄС, що уможливить розвиток і процвітання організації.

Вже на момент першого президентського строку Ж. Ширака (1995-2002) в Європі уже назріла необхідність більш чітко окреслити рамки Союзу, започаткованого Маастрихтською угодою, а також певною мірою намітити обриси об'єднаної Європи початку XXI століття. Для напрацювання відповідних рішень 29 березня 1996 року була скликана Міжурядова конференція ЄС в Туріні (Італія). Наступного року вона продовжила свою роботу в Амстердамі (17 липня). Наслідком

цих консультацій стало підписання країнами ЄС 2 жовтня 1997 року Амстердамського договору.

Питання, які постали в процесі інтеграції Європи, означили потребу у визначенні основних напрямів подальшого її розвитку. Розширення ЄС виглядало неминучим. Воно мало потенціал стабілізувати економічну та політичну ситуацію у Східній Європі і посилити позиції ЄС у конкурентному протистоянні з США та Японією. Боротьба позицій довколо цього договору Франції, ВБ та Німеччини зрештою привели до компромісної згоди, в результаті якої постала концепція «просунутого співробітництва», яка могла реалізовуватися учасниками за умови дотримання певної кількості критеріїв. Ця концепція і лягла в основу майбутнього документа [10, с. 88].

Зрештою Амстердамський договір, одним з натхненників і творців якого є Франція, став одним з ключових етапів розбудови ЄС. Його основні положення:

1. реформа структур та інститутів ЄС із метою зміцнення позицій Європарламенту та Єврокомісії;
2. вдосконалення правил прийняття рішень, в тому числі, збільшено перелік питань, з яких рішення ухвалюються простою більшістю голосів;
3. розширення компетенції ЄС у сфері внутрішньої політики;
4. зняття протягом п'ятирічного терміну контролю на кордонах між країнами ЄС (за винятком кордону між ВБ та Ірландією);
5. встановлення загальних стандартів контролю за зовнішнім кордоном;
6. вдосконалено процедури прийняття рішень у рамках спільної оборонної та безпекової політики;
7. до компетенції ЄС було віднесено здійснення гуманітарних акцій у ході міжнародних конфліктів, а також операцій зі встановлення та підтримання миру (відтепер ЄС міг приймати на основі консенсусу рішення, які вповноважували на проведення подібних операцій);
8. розширено компетенцію ЄС щодо питань надання політичного притулку, імміграції та біженців;
9. розширено компетенцію ЄС у протидії проявам дискримінації;
10. координація європейської політики зайнятості;
11. обов'язковим для всіх членів ЄС ставав принцип рівноправ'я між чоловіком і жінкою;
12. встановлення єдиних екологічних критеріїв;
13. встановлення мінімальних стандартів у сфері охорони здоров'я [11, с. 45-46].

Попри певні сумніви, Франція все ж стала одним з головних ініціаторів формування спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС. Париж чудово розумів, що будівництво Європейського союзу, як одного з потужних полюсів існуючого світу неможливий, якщо це об'єднання не матиме єдиної зовнішньої політики, яка буде провадитись відповідним інституційним органом, а також єдиної політики в галузі оборони, підкріпленої силою європейської армії. Президент Ж. Ширак неодноразово висловлювався на користь подібного розвитку подій.

Попри те, що перед початком свого головування в ЄС Франція зіткнулась з цілим рядом труднощів щодо реалізації основних напрямків розробленого нею плану і змушена була зосередитись на забезпеченні ефективності роботи інститутів ЄС, все ж її внесок в формування сприятливих умов для розширення ЄС важко переоцінити. У другій половині 2000 р. Рада ЄС під головуванням країни підготувала проект договору, який і було підписано в грудні цього ж року на саміті ЄС в Ніцці, започаткувавши розширення союзу шляхом вступу до нього 10 країн-кандидатів, а також запровадив деякі інституційні реформи.

Також Франція виступила ідейним натхненником прийняття спільної Конституції ЄС. Ця ідея була озвучена Ж. Шираком в Берліні під час промови в Бундестазі 27 червня 2000 р. При цьому президент Франції наголошував, що міркуючи про майбутній устрій об'єднаної Європи, він ні в якому разі не має на увазі створення європейської наддержави, яка б прийшла на зміну існуючому стану справ. Франція активно просувала ідею реформування ЄС і його інституцій. На саміті в Лакені (Бельгія) в грудні 2001 р. було прийнято рішення про створення особливого органу – Конвенту, який повинен був розробити, враховуючи різноманітні точки зору, нову інституційну структуру ЄС. Головою Конвенту став колишній президент Франції Валері Жискар д'Естен. Результатом роботи Конвенту стало представлення через півтора року на саміті ЄС в Греції проекту конституції ЄС, який потім було розглянуто на сесії Міжурядової конференції в жовтні 2003 р.. Він передбачав введення в ЄС постів президента та віце-президента, посади міністра закордонних справ, а також пропонував скоротити Комісію ЄС до 13 комісарів. Загалом французькі проекти мали на меті посилити міжурядовий і національний акцент в ЄС.

Також задум проекту був спробою Франції та інших великих держав ЄС відсторонити малі держави від прийняття ключових рішень в майбутній розширеній Європі.

Однак навіть сама Франція виявилась неготовою до таких змін. Французький референдум щодо Конституції Європейського Союзу, що відбувся 29 травня 2005 року при явці в 69,34% більшістю голосів (54,68% - «проти», 45,32% - «за») відкинув даний проект. Причому Франція стала першою країною, яка відкинула Римський договір 2004 року, який вводив Конституцію ЄС в дію. Перед цим, виборці Іспанії, що голосували на референдумі в лютому 2005 року, схвалили договір з великим відривом. Саме результат французького референдуму означив невизначеність майбутнього для Конституції ЄС, адже було обумовлено, що його мають схвалити всі без винятку члени Європейського Союзу для набрання чинності. Згодом, 1 червня 2005 року, Конституція ЄС також була відкинута нідерландськими виборцями. Планувалися референдуми в інших країнах, проте за винятком Люксембурзького (57% - «за», при рекордній для цієї події явці в 88%), всі вони були перенесені або зовсім скасовані.

Ця поразка французької дипломатії щодо ЄС, збіглась у часі з погіршенням здоров'я президента Ж. Ширака, який в цьому ж 2005 році пережив інсульт. Попри це, наступні роки аж до закінчення його каденції в 2007 році Франція продовжувала триматись своєї лінії політики в питанні функціонування, реформування і розширення ЄС, будучи провідним гравцем на цьому поприщі.

До ефектних кроків, покликаних продемонструвати оновлену роль Парижа в міжнародних справах вдається і наступник Ж. Ширака, Ніколя Саркозі (2007-2012) [12, с. 113].

Зовнішньополітичний курс Франції вибудовувався довколо таких ключових ідей: традиційного позиціонування держави, як члена «західної демократичної сім'ї», що вважає основними цінностями захист прав людини та демократичні цінності; після розпаду біполярного світу і завершення «холодної війни» зросла роль окремих країн (а не блоків); багатосторонні механізми, що узгоджували позиції різних країн стали менш ефективними, а деякі стали неефективними взагалі. Франція продовжує

реалізувати захист своїх національних інтересів, але, при цьому, водночас залишається одним з провідних гравців «західного світу» [12, с. 114].

Політика Н. Саркозі спрямовується на повернення країні ролі «двигуна» євроінтеграційних процесів. ЄС, що переживав певні труднощі в цей час, все ж продовжував являти собою велику економічну і політичну світову силу, що змушувало Париж пов'язувати свої зовнішньополітичні амбіції саме з ним. Франція намагається комплексно підходити до євроінтеграції: при розробці і втіленні зовнішньополітичного курсу, Париж намагається враховувати інтереси як окремих членів ЄС, так і організації в цілому. Також робляться рішучі кроки до стимуляції євробудівництва. Наприклад, Н. Саркозі докладає максимум зусиль для переведення в реальну площину Лісабонського договору ЄС, який був покликаний замінити провалений європейськими націями проект спільної Конституції.

Орієнтуючись на подолання ситуації, що виникла після травневого референдуму 2005 року, Н. Саркозі висуває ідею прийняття замість Конституції нового, більш простого документа, що регламентував би діяльність ЄС. В підсумку, 13 грудня 2007 року країнами-членами ЄС було підписано Лісабонську угоду, що стала новим фундаментом функціонування організації.

Політика Н. Саркозі щодо ідеї повноправного членства в ЄС Туреччини також залишалася традиційною. Позиція французького президента з так званого турецького питання відрізняється особливою жорсткістю. Попри те, що переговори з Туреччиною щодо вступу в ЄС були розпочаті ще восени 2005 р., Франція чинила всі можливі перешкоди, заважала їх проведенню і доклала максимум зусиль для гальмування процесу. Н. Саркозі продовжує стояти на позиціях, що мова може йти лише про статус асоційованого члена і лише після того, як в ЄС буде досягнуто консенсусу з питань реформування союзу. Франція була більше зацікавлена в перспективах вступу в Євросоюз балканських країн, у першу чергу Хорватії. Також в французькому політикумі визріла думка, що перетворення Сербії на асоційованого члена ЄС має потенціал щодо розв'язання «косовського питання». Франція послідовно в питанні вирішення цієї кризи виступала за реалізацію плану Ахтісаарі: виведення з Косово американських військ і заміна їх на сили ЄС.

В каденцію Н. Саркозі, офіційний Париж стримано реагував на можливе прийняття в ЄС України, Грузії та Молдови. Загалом Франція є адептом обережного підходу до розширення ЄС, заснованого на використанні «м'якої сили»: цим країнам дали зрозуміти, що в найближчій перспективі вони не можуть розраховувати на повноправне членство, але в віддаленій перспективі такий варіант розвитку подій цілком можливий. Зрештою, за оцінками французького суспільства, зовнішня політика Ніколя Саркозі виявилася мінливою, непостійною і заплутаною [13].

Його наступник, Франсуа Олланд (2012-2017), продовжив французьку політику реалізації світової величі Франції через зміцнення світових позицій і політичної та економічної ваги Європейського Союзу. Він активно включився в політику об'єднаної Європи.

У контексті економічної кризи в ЄС Франсуа Олланд пропонує новий напрямок для Європи. Він висуває широку програму реформ, головною метою якої є Європа економічного зростання. Його основна обіцянка: перегляд Європейського фіскального договору (TSCG). Франсуа Олланд пообіцяв відновити переговори щодо впровадження стимуляторів росту. Крім того, єврооблігації (європейські боргові цінні папери) повинні були дозволити державам, які перебувають у скрутному становищі, отримати вигоду від низьких процентних ставок.

Протягом 2015 року Франція бере активну участь у підтримці уряду Алексіса Ципраса в переговорах щодо державного боргу Греції, для того щоб зберегти цю країну в ЄС. Ця підтримка також виявила франко-німецькі розбіжності всередині Європейського Союзу. Франція відіграла провідну роль у врегулюванні цієї кризи і підписанні 13 липня 2015 року угоди між ЄС і Грецією.

Попри певну кризу в баченні майбутнього ЄС між Францією і Німеччиною, стосовно питань подальшого розширення союзу на Схід їх позиції залишилися консолідованими. Також консолідовану позицію країни зайняли стосовно російської агресії в Україні, що розпочалась в 2014 році.

Наступний французький президент, Емманюель Макрон (2017-н.ч.) чітко демонстрував своє бажання реформувати ЄС у різних сферах та стати лідером об'єднаної Європи. Утім, прорахунки в стратегічній поведінці з певними державами,

недостатній на початках авторитет, проблеми всередині країни та міжнародні процеси, що грали проти Франції, не дозволили йому реалізувати свої завдання повною мірою [14].

Політика Е. Макрона в Європі та ЄС була прямо пов'язана із прагненням розширити французький вплив на континенті та зробити саме Францію провідним актором тут, потіснивши Німеччину. Ця доволі амбіційна задача визначала та обумовлювала його наступні зовнішньополітичні кроки.

Доволі успішним аспектом європейської політики Е. Макрона стала сфера безпеки союзу. Цей напрям став одним із пріоритетів діяльності на міжнародній арені. Керівництво Франції докладало максимуму зусиль задля становлення ЄС як самостійної військової потуги. Дане питання регулярно порушувалось на всіх можливих міжнародних майданчиках. Так, в 2018 році прозвучала заява Е. Макрона про те, що Європа не може опиратися виключно на США в питаннях безпеки, а наступного року він уже дорікав НАТО, військовою опорою якого є Вашингтон, що воно «переживає смерть мозку» [15]. Утім, всі спроби Парижа перевести цю проблемну частину європейського суверенітету в площину дій натикалися, як мінімум, на холодне ставлення з боку частини союзників, зокрема, що не дивно, Берліну. Німеччина чітко бачила в подібних ініціативах і прагненнях Франції намагання перехопити лідерство на континенті, тому й саботувала заклики до більш самостійної у безпековому плані Європи.

Попри всі амбіції, тривалий час президент Франції, розвиваючи партнерські відносини з Німеччиною, погоджувався залишатися в тіні Берліну. Припускають, що причиною цьому були, в тому числі, й особисті стосунки французького президента і канцлера Німеччини Ангели Меркель, яку він під час однієї з компліментарних зустрічей (коли вже було відомо про її відхід від політики) у вересні 2021 року проголосив заледве не власною наставницею в міжнародній політиці [16] (при цьому А. Меркель також була нагороджена найвищою французькою відзнакою – Орденом Почесного легіону).

Значним досягненням Франції, і особисто Е. Макрона, стало ухвалення в березні 2022 року Стратегічного безпеково-оборонного компасу для Європейського

Союзу. Було погоджено збільшення фінансування безпекового сектору, проведення спільних регулярних навчань, розвиток спільної політики в галузі кібер- та космічної безпеки, а також посилення ролі об'єднання як спільної сили на морі. Важливим аспектом також вбачається чітке відокремлення євроспільноти від НАТО та розгляд цієї організації як одного з партнерів ЄС на рівні з, наприклад, ЮНЕСКО чи ОБСЄ.

Весною 2022 року було озвучено нову французьку ініціативу – Європейську політичну спільноту. Цей новий формат співпраці між країнами Європи було озвучено Е. Макроном 9 травня 2022 року на конференції майбутнього Європи в Страсбурзі, як альтернативу повноцінній інтеграції [17].

Відміна принципу одноголосності визначена Францією, як головне завдання в питанні реформування ЄС на шляху до прагматичного федералізму, що в майбутньому підвищить здатність Євросоюзу реагувати на виклики у всіх ключових сферах життя. Знаковим є те, що повернення до питання скасування консенсусу безпосередньо пов'язане з позицією Угорщини щодо цілого ряду питань, пов'язаних з Україною.

1.3. Відносини Франція-НАТО

Розпад біполярної системи світового порядку безпосередньо вплинув на безпекову ситуацію в трансатлантичному регіоні. До часу вступу Ж. Ширака на пост президента, в загальних рисах вже окреслилася нова розстановка сил у світі. Жаку Шираку, прихильнику неоголлізму, потрібно було вирішити головне завдання – забезпечити Франції планетарну роль у нових геополітичних умовах, які надто звузили свободу її політичного маневру.

Більше того, політика, яку провадили США не сприяла збереженню національної гордості французів в контексті зближення країни з НАТО і повернення до його військової структури. Так, відмова Сполучених Штатів Америки всередині 90-х років передати командування південними силами НАТО (база у Наплі) французькому генералові через те, що для Вашингтона це, насамперед, 6-й американський флот, який несе вахту в середземноморському регіоні, негативно вплинула на реінтеграцію країни до Альянсу, прямо гальмуючи повторне зближення Франції з НАТО (країна вийшла з військової організації НАТО в 1966 р.) [18, с. 10].

В грудні 1995 р. Ж. Ширак оголосив про три ініціативи щодо реалізації планів зближення з альянсом: - міністр оборони Франції повинен регулярно брати участь у заходах, що проводяться НАТО, разом зі своїми іноземними колегами; - Франція знову займе своє місце у Військовому комітеті; - країна має намір всіма доступними засобами покращувати відносини із штаб-квартирою Верховного командування об'єднаних збройних сил НАТО в Європі та іншими структурними підрозділами організації.

Переломним моментом в конструкції відносин Франція-НАТО стала Югославська криза 1999 року. Саме вона стала моментом істини для французької дипломатії в умовах постбіполярного світу. Конфлікт в Югославії загострив болюче для ЄС та Франції питання залежності європейської безпеки від готовності чи бажання США бути залученими в європейські справи. Це актуалізувало питання перспектив зовнішньої політики країн ЄС, в тому числі і Франції. Сполучені Штати Америки відмовились від участі в будь-яких наземних операціях на території Косово

і це, з точки зору Франції, поставило під загрозу вирішення цієї кризи. Саме уроки Косова дали змогу французькій дипломатії домогтися підтримки з боку партнерів по ЄС на Вашингтонському саміті НАТО в 1999 році.

На цьому саміті велися активні дебати, довкола нової стратегічної концепції Північноатлантичного альянсу. Вони засвідчили ґрунтовні, концептуальні розбіжності між французьким і американським підходами до визначення майбутнього альянсу. Франція активно і обґрунтовано критикувала США за намагання надати можливість НАТО діяти на міжнародній арені самостійно та прагнення надати можливість альянсу привласнити собі компетенцію інших інституцій у невійськовій сфері (наприклад, в сфері міжнародних домовленостей поліції щодо сфери тероризму). Французьке бачення ґрунтувалось на запереченні ідеї, що НАТО має право на самоуповноваження і втілення власної волі. Натомість організація повинна бути орієнтованою на ООН і діяти виключно в рамках міжнародного права, для підтримання міжнародного порядку, гарантом якого та виступає. Париж вимагає чітко окреслити зону відповідальності НАТО – євроатлантичний регіон – поза межами якого організація не повинна вчиняти будь-яких дій. За підтримки країн ЄС, позиції Франції були враховані під час затвердження та ратифікації Стратегічної концепції альянсу главами держав і урядів, які взяли участь в засіданні Північноатлантичної ради у Вашингтоні 23-24 квітня 1999 року.

Ж. Ширак офіційно задекларував намір Франції повернутися до військової організації НАТО. Але трапилося це вже за його наступника, Ніколя Саркозі, який одразу після обрання на посаду підтримав і актуалізував це питання, вважаючи його одним із життєвих пріоритетів для країни. Про потребу інтеграції Франції до військової структури альянсу почали говорити все наполегливіше, вивівши це питання на порядок денний роботи французької дипломатії. 11 вересня 2007 року міністр оборони Франції Ерве Морен офіційно заявив, що країна вивчає питання інтеграції в єдине військове командування НАТО. Незадовго до цього, комісія Сенату із закордонних справ підготувала доповідь про розвиток НАТО, яка стала свідченням еволюції ставлення французьких правлячих кіл до альянсу. У доповіді містились рекомендації політичному керівництву Франції прояснити майбутню роль

країни в НАТО і переглянути своє бажання посилити європейську політику безпеки і оборони в дусі реалістичності, з урахуванням думок і прагнень інших країн ЄС.

Надання Парижу особливих повноважень в організації оборони Європи в обмін на реінтеграцію Франції до НАТО неминуче призвело б до перегляду сформованої в альянсі рівноваги сил. Разом з тим, ініціативи Н. Саркозі дозволили знову поставити до порядку денного франко-американських відносин важливі для Парижу питання та розпочати щодо них діалог. Зрештою, будучи представником так званого Західного світу, Франція прийняла рішення більш активно демонструвати атлантичну солідарність, хоча Париж, як і раніше, налаштований проводити незалежну зовнішньополітичну лінію і відстоювати свої власні інтереси. Н. Саркозі свідомо поставив перед собою задачу відновлення трансатлантичної єдності та припинення використання антиамериканізму як незримої опори зовнішньої політики Франції, але із збереженням самостійності Парижа щодо міжнародних питань і рішень.

Зайняття Францією близької до американської точки зору позиції щодо іранської ядерної програми певною мірою знизило градус напруги франко-американських відносин і наблизило країни до можливого консенсусу й щодо інших питань. Країна намагалась об'єднати партнерів по ЄС для більш активного і продуктивного тиску на Іран з питання про ядерну зброю, відстоюючи та просуваючи ідею введення санкцій Євросоюзу проти Тегерана.

У березні 2009 року в Парижі відбувся симпозіум «Європейська безпека у XXI ст.», на якому Ніколя Саркозі зазначив, що позиції країни в геополітичному контексті змінились: наразі зближення з НАТО зміцнює національну незалежність Франції, а відсторонення від альянсу, навпаки, обмежує її, як обмежує це й можливості ведення військових і дипломатичних операцій.

3 квітня 2009 року під час Страсбурзького саміту НАТО Н. Саркозі офіційно заявив про повернення Франції до військової структури НАТО. У відповідь, альянс висловив задоволення з приводу рішення французької влади брати активну участь у військових структурах організації. У червні 2009 року Франція повернулася до командних структур НАТО: міністр оборони країни Е. Морен, вперше за 43 роки, взяв участь в засіданні міністрів оборони країн-членів НАТО [19].

Прийшовши до влади, Ф. Олланд вирішив втілити в життя ідеї ревізії підсумків реінтеграції Франції в військові структури Північноатлантичного альянсу. Опрацювати дані, зважити плюси і мінуси такого кроку попередньої влади і напрацювати висновки було доручено французькому державному і політичному діячу, дипломату Юберу Ведріну. 14 листопада 2012 року він представив перед президентом доповідь «Про наслідки повернення Франції до інтегрованого військового командування НАТО, майбутнє трансатлантичних відносин та перспективи Європейського оборонного проекту», яка дала подіям в цілому позитивну оцінку. Попри те, що Ф. Олланд вважав, що рішення 2009 року руйнувало консенсус щодо зовнішньополітичних питань, який існував в французькому політикумі протягом десятиліть, він погодився з оцінками даної доповіді, утвердившись в думці, що в конкретних історичних умовах зворотного шляху для Франції немає. Ідеї, висловлені в доповіді Ю. Ведріном зрештою отримали свій розвиток і були втілені в новій «Білій книзі з питань оборони і національної безпеки», яка побачила світ в 2013 році. Зокрема, в ній було розкрито суть зобов'язань, які брала на себе Франція в рамках НАТО: розвиток системи безпеки в Європі та її забезпечення, трансатлантичне партнерство, спільне ведення військових операцій, політика ядерного стримування, як гарантія безпеки у світі.

Очевидним є той факт, що реінтеграція до військових структур НАТО уможливила для Франції управління трансформаційними процесами альянсу зсередини, активну участь у військовому плануванні та розроблення нової стратегічної концепції. Франція утвердилась на позиції країни, що надає найбільший військовий національний контингент для сил реагування НАТО. Як визнання позицій країни в НАТО, з 2009 року посада Командування об'єднаних збройних сил НАТО з питань трансформації, що базується в Норфолку і займається трансформацією озброєнь та тактики збройних сил організації відповідно до зміни геополітичних умов віддано на відкуп французам. Воно розробляє та тестує нові стратегічні доктрини НАТО, контролює можливості, рівень підготовки збройних сил шляхом навчання, маневрів. З 2009 року і до нині посаду Верховного головнокомандувача тут по черговою займали генерали ВПС Франції Стефан Абріаль (2009-2012), Жан-Поль

Паломерос (2012-2015), Деніс Мерсьє (2015-2018), Андре Ланата (2018-2021), Філіп Лавінь (2021-н.ч.).

На жаль, в питанні розширення НАТО на Схід, позиція Франції в каденцію Ф. Олланда була солідарною з позицією Німеччини: країни виступали проти активізації дій організації в східному напрямку [20].

За президентства Е. Макрона країна продовжує активно брати участь в роботі НАТО. Зокрема, Франція підтримала вимогу США про збільшення військового бюджету країн НАТО до 2% ВВП. У французькому «Стратегічному огляді» 2017 року НАТО названо ключовим елементом європейської безпеки.

Однак, все ж у відносинах Французької Республіки з НАТО на сучасному етапі спостерігається певна прохолодність [21]. Загалом, це було пов'язано з екзальтованою поведінкою президента Д. Трампа, який багато критикував одного з провідних європейських союзників Франції – Німеччину та Європейський Союз в цілому. Певне погіршення стосунків із Вашингтоном не могло не відбитись і на відносинах з НАТО. Також ситуацію погіршили і дії Туреччини в Сирії, спровоковані громадянською війною в цій країні (розпочалась ще в 2011 році та триває і досі).

В 2019 році Е. Макрон в інтерв'ю щотижневику The Economist заявив, що «нині ми є свідками смерті мозку НАТО. Будь-яка координація в прийнятті стратегічних рішень між США і їхніми союзниками з НАТО відсутня. Її немає. Є нескоординовані агресивні дії іншого члена НАТО, Туреччини, в районі, де на карту поставлені наші інтереси» [21].

Слідкуючи за діями Анкари в Сирії, Франція офіційно закликали Туреччину припинити наступ, побоюючись, що її дії можуть спричинити поживлення діяльності терористичного угруповання «ІДІЛ» [23]. Відсутність консенсусу поглядів і прагнень із ще одним союзником по НАТО аж ніяк не додавало плюсів ставленню французького суспільства і політикуму до організації.

Ситуація лише загострилася в 2021 році, коли спочатку Швейцарія вирішила придбати американські F35 замість французьких Rafale або Eurofighter Typhoon, а потім Австралія вирішила розірвати контракт з французькою Naval Group щодо розробки і будівництва підводних човнів. Канберра зробила вибір на користь

співпраці з Вашингтоном і Лондоном. На цьому фоні міністр у справах Європи і закордонних справ Франції Жан-Ів Ле Дріан 18 вересня заявив, що подібні рішення ускладнюють взаємодію Парижа з Північноатлантичним альянсом. Франція відкликала послів з Вашингтону та Канберри для переоцінки ситуації [24].

Попри певну кризу в стосунках з НАТО і Вашингтоном, Франція і Е. Макрон прекрасно розуміють, що на сьогодні безпекової альтернативи альянсу для ЄС фактично не існує. Цей факт є причиною того, що Франція не йде на посилення конфронтації і залишається вірним і дієвим членом організації. Так, міністр збройних сил Франції Себастьєн Лекорню на початку 2024 року заявив, що Франція досягне поставленої перед членами НАТО мети – витратити на оборону 2 відсотки ВВП в поточному році, тобто раніше, ніж прогнозувалося [25].

Важливими консенсус і гармонія в стані НАТО є і для України, яка 21 лютого 2019 року конституційно визначилась щодо курсу на приєднання до організації. В 2023 році офіційний Париж змінив своє ставлення до питання вступу України в НАТО, перейшовши з табору Німеччина та США, до Польщі та країн Балтії, які вважають швидке приєднання України до Альянсу важливим фактором безпеки Європи [26].

Попри всі складнощі і підводні течії в системі відносин Франція-НАТО, вони продовжують залишатись однією з ключових позицій в зовнішньополітичній діяльності Франції та всіх її президентів на сучасному етапі.

РОЗДІЛ II

ВІДНОСИНИ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ З ДЕРЖАВАМИ ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ

2.1. Франція і країни Африки

Глобальний Південь відносно новий термін в геополітиці, хоча перше його використання і відноситься до далекого 1969 року, коли його було вжито в сучасному політичному контексті американським політичним активістом Карлом Оглсбі у спецвипуску журналу «Commonweal», що був присвячений війні у В'єтнамі [27]. Термін включає в себе переважно країни, які Світовим банком маркуються як країни з середнім або (здебільшого) низьким доходом. До Глобального Півдня зазвичай відносять країни Африки, Азії та Латинської Америки. Цей термін фактично замінив конструкції «країни третього світу» (не зовсім точно, через присутність Китаю), або «країни, що розвиваються».

Країни, що належать до Глобального Півдня складають абсолютну більшість існуючих на сьогодні країн і здебільшого отримали незалежність і почали керуватись національними урядами самостійно впродовж другої половини ХХ століття. Проголошення незалежності та деколонізація породжували потребу країн Глобального Півдня в новій інфраструктурі та економічному стимулюванні. Це породило систему експлуатації, яку позначають терміном «неоколоніалізм»: систему, що ґрунтується на нерівноправності економічних та політичних відносин між державами і яка виникла в умовах розпаду світової колоніальної системи [28], при якій уряди країн є незалежними, але самі країни залишаються в «орбіті впливу» іншої, економічно більш розвиненої, держави (часто колишньої метрополії) і нею використовуються/експлуатуються.

Франція історично була однією з країн Європи, що вибудовувала протягом століть власну колоніальну імперію (поступалася за територію лише Британській) та експлуатувала підкорені території. Її розпад фактично почався під час Другої світової

війни, коли різні частини імперії були окуповані іншими країнами. Після 1945 всі території повернулися до Франції, але процес розпаду вже набрав незворотного характеру.

Претендуючи на роль глобального геополітичного гравця, Франція ніяк не може залишити поза увагою своєї зовнішньої політики колишні колонії (левава частка з яких знаходилась в Африці). Також традиційно важливим для країни завжди був вплив в Середземномор'ї, отже – і в Північній Африці. Париж претендував на роль гаранта стабільності в цьому регіоні, зберігаючи там після деколонізації досить сильні економічні та військово-політичні позиції. Однак, від нього вимагається особлива делікатність, щоб намагаючись допомагати країнам регіону, не бути запідозреним у неоколоніалізмі [12, с. 133].

В контексті взаємин з країнами Африки, багаж колоніального минулого і відносна обмеженість фінансів, які Франція може виділити для допомоги країнам регіону, можуть бути компенсовані тільки завдяки залученню засобів та інститутів ЄС. Через це середземноморська та африканська політика країни великою мірою пов'язані з її європейською політикою.

В середземноморському регіоні Франція наполягає на потребі створення «простору солідарності» для усіх регіональних країн. Вважається, що Європа повинна відігравати тут роль, яка б відповідала її можливостям та амбіціям. Стратегічна мета діалогу між країнами Середземномор'я, декларована нею, полягає в забезпеченні безпеки для Європи з півдня, миру і політичної стабільності у Південному і Східному Середземномор'ї завдяки економічному процвітання країн регіону. Саме тому одним з основних напрямків діяльності Франції та ЄС тут повинні бути підтримка реформ і перетворень, спрямованих на формування в країнах регіону правових демократичних держав.

Зусилля Французької республіки в регіоні з 1995 року були пов'язані з намаганням створити з країн, що до нього так чи інакше дотичні, міжнародної організації, яка б опікувалась питаннями енергетики та енергоносіїв, безпеки, боротьби з тероризмом, міграції, торгівлі, розвитку культури тощо. Саме цього року відбулася Барселонська конференція Євро-Середземноморського партнерства, яка

фактично дала старт процесам інтеграції та розвитку, міждержавного співробітництва в регіоні, що отримало назву «Барселонський процес». Ініціатором конференції був Європейський Союз. В 2007 році кандидат у президенти Франції Н. Саркозі одним із пунктів передвиборчої своєї програми оголосив створення «Середземноморського союзу». Після перемоги на виборах він в жовтні 2007 року оголошує про запрошення всіх лідерів середземноморських країн на саміт до Франції. Часом саміту було обрано червень 2008 року, момент, коли розпочнеться головування Франції у ЄС. Позиція Франції зустріла певний опір з боку Туреччини, яка відмовляється підтримати проект у разі, якщо його визнають альтернативою інтеграції Туреччини до ЄС. Для вирішення ситуації, в Римі на зустрічі лідерів Франції, Іспанії та Італії Н. Саркозі наголосив, що членство в Середземноморському союзі ніяк не пов'язане з переговорами щодо вступу Туреччини до ЄС, яке буде розглядатися окремо, і що ініціатива Парижа – це лише напрацювання формату європейської політики у рамках Барселонського процесу. Після цього Туреччина заявила, що не проти взяти участь в подібному об'єднанні. В березні 2008 року погодилась підтримати французький проект і Німеччина, за умови участі в ньому всіх країн, що входять до ЄС, у тому числі тих, що не мають виходу до Середземного моря. Країни-учасниці ЄС зрештою затверджують проект. 13 липня 2008 року відбувається установчий саміт Середземноморського союзу у Парижі, на якому представлено 43 держави. До Союзу увійшов і ряд африканських країн: Марокко, Алжир, Мавританія (яка, як не парадоксально, виходу до Середземного моря не має), Туніс і Єгипет. Ще одна середземноморська африканська країна – Лівія – увійшла до організації як країна-спостерігач.

Вважається, що авторство початкового проекту Середземноморського союзу належить особистому раднику Н. Саркозі Анрі Гено. Цілями цього французького проекту називають: просування Франції на ключові позиції в європейському діалозі із середземноморським регіоном, який не входить до ЄС; лідерство у технологічному розвитку північноафриканських країн; прямий доступ Франції та ЄС до газових родовищ Північної Африки. Газопровід, який у майбутньому зможе доставляти

африканський природний газ до Європи, перебуває на стадії активного будівництва [29].

Французький політик вважає, що у разі успіху проекту Франція буде претендувати на лідерство у середземноморському регіоні, а згодом і в ЄС та зможе перетворитись на ключову фігуру світової політики, значно зміцнивши свої геополітичні позиції.

На сьогодні Середземноморський Союз перебуває у стадії утвердження в ролі повноцінної регіональної організації. Розширення сфер його діяльності обумовлене сучасними політичними реаліями і новими викликами, з якими стикаються країни. Найважливішими пріоритетами діяльності стали три взаємозв'язані складові: економіка, безпека і демократія. Економічна складова співробітництва спрямовується на створення конкурентоздатних енергетичних і транспортних коридорів, що, в свою чергу, має потенціал сприяти реалізації взаємовигідних економічних проектів і процвітанню регіону.

Загалом африканський вектор зовнішньої політики залишається традиційно пріоритетним для Франції. Важливу роль у цьому відіграє багаторічна спільна історія, яка наклала на країну певні компенсаторні зобов'язання у вигляді економічних преференцій та соціальної підтримки.

Слід відмітити, що балотуючись на посаду президента Франції, кандидати не тільки мають своє бачення майбутньої африканської політики, а й зазвичай закріплюють його в програмних документах, які, в підсумку, творять основоположний фактор формування африканського вектору зовнішньої політики Франції. Новообраний президент викладає основні вектори зовнішньої політики в Білій книзі, зазначаючи стратегічну концепцію, пріоритетні статті бюджету та основні загрози національній безпеці Франції.

Стратегія національної безпеки Франції, що була видана в 2013 році, підкреслила важливість «європейського сусідства» із зоною від Мавританії до Африканського рогу (Horn of Africa, Сомалійський півострів). Документ відзначає низьку спроможність країн цього регіону контролювати свої території, що створює

ризика перетворення їх на безпечний притулок для терористів, що може стати обґрунтуванням присутності французького військового контингенту на континенті.

Франція зберегла дуже тісні зв'язки з 14 африканськими країнами, колишніми колоніями, які після розпаду французької колоніальної системи вирішили залишитись в так званій «зоні франка» – валютному союзі, що складається з геополітичних зон, де використовуються валюти, які раніше були пов'язані з французьким франком, а на сьогодні пов'язані з євросистемою фіксованого паритету, гарантованого французькою скарбницею. Цей союз є результатом монетарної політики співпраці Банку Франції та центральних банків колишніх колоній, пов'язаних угодами. До нього входять: Бенін, Буркіна-Фасо, Габон, Гвінея-Бісау, Камерун, Конго, Кот-д'Івуар, Малі, Нігер, Сенегал, Того, Центральноафриканська Республіка, Чад, Екваторіальна Гвінея.

У рамках так званої «зони франка» функціонує два валютні угруповання – Західно-африканський валютний союз та Зона емісії Банку держав Центральної Африки. Грошовою одиницею цих угруповань є африканський франк (франк КФА), що випускається двома регіональними емісійними банками – Центральним банком країн Західної Африки та Банком країн Центральної Африки. Банкноти та монети в обох емісійних зонах однакові, тільки на їх лицьовому боці надруковано або вибито назву держави, для якої вони випущені. Кошти будь-якої з країн зони мають силу законного грошового засобу в інших державах зони. Франк КФА знаходиться у твердому співвідношенні з французьким франком. Франція, маючи представників в органах управління валютних угруповань, контролює розміри емісії франка КФА. Задля збереження необмеженої конверсії грошових одиниць країн-членів «зони франка» у французький франк (тепер – у євро) ці країни не тільки передали право грошової емісії та контролю за грошовим обігом емісійним банкам «зони франка», але й повинні підтримувати твердий паритет національних грошових одиниць із Францією, здавати більшу частину валютних авуарів (70% для країн Центральної Африки, 65% для країн Західної Африки) в єдиний пул і зберігати їх у французьких франках на рахунках, відкритих у казначействі Франції. Ці країни проводять більшу частину своїх валютних операцій через валютний ринок Парижа. Валютна політика

країн-членів «зони франка» координується Валютним комітетом зони. Усі країни зони дотримуються правил валютного контролю, погоджених із Францією. Механізм зони дає істотні вигоди Франції, яка може без обмежень ввозити капітали в країни-члени зони, безконтрольно вивозити з цих країн прибутки своїх компаній, гроші, які отримують французькі фахівці тощо. Водночас і для країн «зони франка» її існування дає певні переваги, пов'язані з підтриманням стабільності грошових систем, використанням механізму зони для розрахунків із зарубіжними державами у разі виникнення проблем із платіжним балансом, а також для розвитку інтеграційних процесів у Західній та Центральній Африці.

В наш час 6 країн «зони франка» використовують центральноафриканські франки (Габон, Камерун, Чад, Екваторіальна Гвінея, ЦАР, Конго) і 8 країн – західноафриканський франк (Кот-д'Івуар, Бенін, Буркіна-Фасо, Малі, Нігер, Сенегал, Гвінея-Бісау, Того). Всім цим керує Банк Франції, згідно з концепцією «зони франка». Безперечно, ці країни тісно пов'язані з Францією як економічно, так і політично. І вони мають чималий економічний та ресурсний потенціал.

Складові африканської політики Франції є традиційними і зберігають історичну тяглість, багато в чому повторюючи політику часів де Голля чи Міттерана. Тут можна виділити такі складові: перша – економічна допомога, що має на меті подолання крайньої економічної і соціальної відсталості колишніх африканських колоній. Тут часто можна спостерігати ініціативу списання боргів найбільш відстаючим за темпами економічного розвитку країнам та перетворення їхніх позик в безоплатні субсидії. Поряд з економічною допомогою французька політика в Африці також передбачає військове сприяння, що і є другою її складовою.

Слід зазначити, що після громадянської війни у Руанді (1990-1994 рр.) Франція переглянула свою традиційну політикою французького військового втручання в Африці. Наразі країна дотримується концепцій і практик взаємодії з міжнародними силами в операціях із підтримання та відновлення стабільності: Париж відмовився від самостійних дій на користь участі в коаліції міжнародних сил.

Після приходу до влади Ж. Ширака в 1995 р. було оголошено принципи нового франко-африканського партнерства. Підтримання миру на континенті і у власних

країнах – це перш за все справа самих африканців. Основним завданням французької дипломатії оголошено справу попередження конфліктів, причому щодо його механізмів були розроблені франко-британські пропозиції і направлені до Організації африканської єдності (з 2001 р. – Африканський Союз). Франція обіцяла робити все можливе, щоб допомогти африканським державам у проведенні власних операцій з підтримки миру за допомогою світової спільноти. Крім того, Франція наголошувала, що в справі франко-африканського співробітництва завжди буде віддавати перевагу тим державам, які зробили вибір на користь демократії та прав людини.

Відносини ж з нефранкофонною Африкою склалися не найліпшим чином. Наприклад, президент ПАР, Нельсон Мандела, що відвідав Париж в 1995 році з жалем констатував, що розбіжності його країни з Францією зберігаються, оскільки остання продовжує перешкоджати допуску південноафриканської аграрної продукції на європейський ринок.

Особлива увага в планах оптимізації франко-африканського співробітництва приділялася найбільш біднішим країнам. Франція мала бажання і намір відігравати головну роль у мобілізації допомоги їм з боку ЄС, МВФ і МБРР. Країна прагнула поступово сприяти вступу таких країн до Світової організації торгівлі та грати роль основного посередником у переговорах цих країн з індустріальними державами.

«Розрив з минулим» декларувався як новий підхід у відносинах з африканськими країнами за президентства Ніколя Саркозі [30, с. 139]. Він полягав в перегляді колишніх угод про співпрацю на умовах транспарентності (прозорості) та у використанні військової присутності Франції в Африці задля розбудови африканськими державами власної системи колективної безпеки. За Н. Саркозі чітко простежується бажання Франції виступати у відносинах з Африкою, не лише окремо, а й як невід'ємна частина ЄС, який, на його думку покликаний стати головним партнером Африки у справах миру й безпеки.

Африканська політика Франції за президенства Олланда здійснювалася за трьома основними напрямками, це: солідарність, виражена в максимальному сприянні розвитку економіки і демократичних інституцій; франкофонія – співпраця з франкомовними країнами в сфері культурного та лінгвістичного розповсюдження

французької мови; військове сприяння безпеці та стабільності. Саме поєднання цих трьох складових принесло успіх постколоніальній африканській дипломатії Франції. Це приносить країні політичні дивіденди: в міжнародних організаціях, насамперед в ООН, Париж володіє солідним пакетом голосів при обговоренні питань, що його цікавлять.

Під час президентських термінів Е. Макрона для політики Франції в Африці характерним є намагання утримувати позиції. Однак, сил «Іноземного легіону» для утримання впливу в франкомовних країнах Західної Африки виявилось недостатньо. РФ взяла курс на використання найманців приватної військової компанії «Вагнер» для витіснення Франції із Малі, Буркіна-Фасо, Нігеру, Чаду. Особливо болючою можна вважати втрату впливу в Нігері, який є головним постачальником урану для французьких атомних станцій.

Незважаючи на антифранцузькі виступи та настрої в ряді африканських країн, Франція хоче залишатися ключовим гравцем в Африці. Її позиція щодо нової політики: країна прагне побудувати нові, збалансовані, взаємні відносини з африканськими країнами і залишається актуальним партнером на цьому континенті та покликана займати центральну позицію в системі рівноваги в майбутньому.

Наразі Африка знаходиться в центрі міжнародної боротьби за вплив, яка посилилася після російського вторгнення в Україну в лютому 2022 року. Продовольча ситуація багатьох африканських країн залежить від імпорту зерна з Росії та України. Останніми роками Москва активізувала свої ініціативи на континенті, прагнучи позиціонувати себе як альтернативу колишнім колоніальним державам. З огляду на те, що роль континенту в глобальній економіці постійно зростає, ці ринки є важливими для Франції та ЄС.

Франція є другим за величиною іноземним інвестором на африканському континенті після Китаю. За останні п'ятнадцять років кількість дочірніх до французьких компаній на континенті зростає вдвічі, як і кількість інвестицій.

Попри те, що Франція залишається першим торговим партнером Африки, обганяючи Німеччину і США, вона поступово перестала бути «заповідною зоною»

тільки французького впливу. Цьому сприяла як експансія інших держав, так і зміна настроїв у французькій політичній еліті.

Французька дипломатія з початку XXI ст. принципово змінила власне ставлення до концепцій франко-африканських відносин. Період після 1995 р. відзначається доволі різким поворотом на користь багатосторонніх дій країн ЄС на допомогу стабільності та розвитку.

Відтепер запорукою збереження власного впливу в Африці Франція вбачає в нарощуванні зусиль ЄС на континенті. В той же час країна не відмовилася від допомоги своїм колишнім колоніям, особливо найбільш бідним з них. Пріоритетом багатьох урядів Франції стає викорінення бідності на Африканському континенті. Французька міжміністерська рада міжнародного співробітництва та розвитку розробила контури зони пріоритетної солідарності французьких зусиль в Африці, до якої включені країни, відібрані згідно з двома основними критеріями: їхнього економічного та фінансового становища й політичного значення. Відповідно до першого відібрані країни з найнижчими прибутками, які майже не мають виходів на ринок капіталів, другого – історично солідарні Франції франкофонні країни, що розвиваються. Із 54 країн пріоритетної солідарності, Африка налічує 48. Змінилась і офіційна риторика Парижу, щодо африканської політики: ключовою її ідеєю відтепер є боротьба з бідністю шляхом гуманізації глобалізації.

2.2. Азійсько-тихоокеанський контекст зовнішньої політики Франції

Зайнята проблемами збереження впливу в Тропічній Африці, Середземномор'ї, на Близькому і Середньому Сході, Франція на певний час послабила увагу до Азійсько-Тихоокеанського регіону, де протягом кінця ХХ – початку ХХІ століття виникли й утвердилися нові потужні індустріальні держави. Однак, з середини 90-х років ХХ століття французька зовнішня політика в цьому регіоні знову активізувалася. Тут в країни залишаються такі козири як Французька Полінезія, Нова Каледонія та франкофонний Індокитай, що відкриває широкий спектр можливостей для діалогу з сусідами по регіону.

У березні 1996 р. на саміті Азія-Європа в Бангкоку за ініціативою Франції прийнято рішення щодо проведення щорічних сесій економічного форуму двох континентів. Мова йшла про міжурядові контакти і про вироблення механізмів постійного економічного співробітництва між континентом і ЄС. Також французька дипломатія активно підтримувала і сприяла вступу країн Індокитаю до Асоціації держав Південно-Східної Азії.

Проблем політиці Франції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні додавала її ядерна програма. Відновлення адміністрацією Ж. Ширака ядерних випробувань у Тихому океані на атола Муруроа та Фангатауфа у вересні 1995 р. аж ніяк не сприяло поліпшенню її образу в регіоні. Щоб пом'якшити негативний резонанс, було оголошено, що серія випробувань, яка відбулася, була останньою і що французькі ядерні полігони на атолах в Тихому океані з 28 грудня 1995 року закриті. Франція наголосила, що прагне до повної заборони ядерних випробувань. Підкріплюючи свої заяви, 25 березня 1996 р. вона підписала поряд із ВБ, договір про перетворення Океанії в без'ядерну зону. Також було ратифіковано Бангкокський договір від 15 грудня 1995 р., що встановлював без'ядерну зону у всій Південно-Східній Азії.

Одним з основних векторів зовнішньополітичної активності Франції в регіоні спрямовані на налагодження взаємовідносин з найпотужнішою країною регіону – Китаєм. Відносини між країнами після завершення епохи «холодної війни» не були простими. Протягом 1990-х років вони неодноразово вступали в дипломатичні

конфронтації і сутички, щодо політики «одного Китаю», яку пропагував і сповідував Пекін. Франція вважала за потрібне підтримувати обороноздатність незалежного Тайваню і продавала йому зброю, що наштовхувалось на протести і незадоволення КНР. Попри ці складнощі в відносинах, починаючи з 1995 року країни обмінялися низкою державних візитів (останнім був візит Е. Макрона до Пекіну в квітні 2023 року), під час яких стояло питання налагодження стосунків та нормалізація відносин між ними.

Початок ХХІ ст. відмітився досить активною політичною й економічною співпрацею, а також співробітництвом між КНР та Францією у рамках глобальних і регіональних міжнародних організацій. На сьогодні спостерігається прагнення Франції перевести китайсько-французькі відносини передусім в економічну площину: китайський ринок ставав усе більш привабливим для французів.

Важливим в контексті двосторонніх став 2004 р., коли у січні китайський лідер Ху Цзіньтао здійснив офіційний візит до Парижу та відкрив Рік Китаю у Франції. 2005 р. став Роком французької культури у КНР. У листопаді 2007 р. під час першого візиту до Пекіну Президента Франції Н. Саркозі між країнами були підписані торговельні угоди загальною вартістю понад 20 млрд. євро [31, с.71].

В 2008 році відбулось певне погіршення дипломатичних відносин, через дії і висловлювання французьких політиків щодо Тибету. У 2008 році під час естафети літніх Олімпійських ігор 2008 року, яка мала відбутись в Пекіні, коли олімпійський вогонь проносили через Париж, активісти, які боролися за незалежність Тибету та права людини, намагалися зірвати, чинили перешкоди та зупиняли процесію. У відповідь, китайський уряд натякнув, що це може вплинути на китайсько-французьку дружбу. Сотні китайців вийшли на антифранцузькі мітинги в містах Куньмін, Хефей, Ухань та в Пекіні. Обидва уряди, реагуючи на ситуацію, намагалися заспокоїти страсті та нормалізувати відносини: президент Франції Ніколя Саркозі написав лист підтримки та співчуття Джин Цзин, китайському спортсмену, який зазнав нападу під забігу з олімпійським факелом, а голова КНР Ху Цзіньтао направив до Франції спеціального посла для зміцнення відносин. Однак відносини знову погіршились після того, як президент Н. Саркозі зустрівся з Далай-ламою в Польщі в 2009 році.

Попри те, що Прем'єр-міністр Франції Жан-П'єр Раффарін заявив, що країна не має наміру "заохочувати тибетський сепаратизм", прем'єр-міністр Китаю Вень Цзябао демонстративно не відвідав Францію під час свого дипломатичного турне Європою. Здавалось відносини між країнами зайшли в глухий кут.

Однак, того ж 2009 року, голова КНР Ху Цзіньтао в Лондоні зустрівся з своїм колегою Н. Саркозі. На зустрічі сторони обмінялися думками щодо теперішнього і майбутнього китайсько-французьких відносин і шляхів подолання кризи, що виникла. Безпосередньо перед зустріччю, МЗС країн опублікували спільну заяву, в якій наголосили на готовності зміцнювати всебічне стратегічне партнерство на основі взаємної шани й поваги інтересів один одного. Це вирішило патову ситуацію в двосторонніх відносинах, що тривала 4 місяці. Франція також підтвердила визнання Тибету невід'ємною частиною території КНР, відмовившись від підтримки його незалежності в будь-яких формах. Н. Саркозі навіть заявив, що незалежно від змін у китайсько-французьких відносинах він завжди дотримувався позиції, згідно з якою у світі існує лише один Китай, а Тайвань і Тибет є його невід'ємними частинами.

Для закріплення позитивних тенденцій та актуалізації двосторонніх відносин в 2011 р. у КНР й у Франції паралельно було проведено роки французької та китайської мови, у рамках яких було організовано понад 200 заходів.

Уряд Франсуа Олланда продовжив розвивати відносини з Китаєм, більше того – надавав саме цьому напрямку дипломатичних зусиль особливого значення. В серпні 2012 р., під час виступу на Конференції послів, Ф. Олланд підкреслив роль КНР у світі, відмітивши, що Китай має першочергове значення, і не тільки з економічної точки зору.

У 2014 р., на вшанування 50 річниці встановлення дипломатичних відносин між КНР і Францією, в Парижі відбулася франко-китайська конференція, в якій взяли участь очільники обох країн – Сі Цзіньпін і Ф. Олланд. Лідер Китаю відмітив, що і Франція, і Китай обрали для себе шлях розвитку, який відповідає їх національній специфіці й інтересам, дотримуються зовнішньої політики самостійності й суверенності та активно виступають за багатосторонність і багатополарність світу і докладуть спільних зусиль у цьому напрямку. Також було наголошено, що китайсько-

французька співпраця є взаємовигідною та неодмінно принесе ще більше користі обом націям, додасть ще більшої динаміки розвитку двосторонніх відносин. Сі Цзінпін висунув наступні пропозиції: 1) дотримуватися принципу взаємної вигоди та спільного виграшу, незмінно прагнути до реалізації ще більших спільних інтересів; 2) зміцнювати економічне співробітництво, тим самим посилюючи економічну основу двосторонніх відносин; 3) виступати проти протекціонізму, більш чітко координуючи національну макроекономічну політику обох країн[31, с.72]. В листопаді 2015 р. Ф. Олланд здійснив другий державний візит до КНР, під час якого країни підписали спільну заяву стосовно кліматичних змін. Також було досягнуто важливого консенсусу щодо стимулювання міждержавних відносин. Було домовлено про підвищення активності урядів в галузі зміцнення зв'язків у освітній, торговельно-економічній, науково-технічній, культурній і туристичній сферах.

За президента Е. Макрона, відносини між державами продовжують розвиватись по синусоїді. З одного боку, в березні 2019 керівники Франції та КНР, Е. Макрон та Сі Цзінпін, узгодили і підписали низку масштабних довгострокових торговельних угод, які охопили ряд секторів економіки. Головною частиною цих угод стала купівля Китаєм літаків у «Airbus» на 30 мільярдів євро. Угоди також включали: французький експорт курей, французьку вітрову електростанцію в Китаї та франко-китайський фонд співпраці. Також було досягнуто домовленості співфінансування між BNP Paribas (найбільший французький банк на сьогодні) і Банком Китаю на мільярди євро. Також Франція задекларувала бажання і отримала згоду на фінансування модернізації китайських заводів, а також нове суднобудування. З іншого – вже в липні 2019 року Франція, разом з іншими послами ООН (загалом 22 країни), підписала спільний лист до Ради ООН з прав людини, в якому засуджували жорстоке поводження в Китаї з уйгурами та іншими групами меншин та закликали китайський уряд закрити табори перевиховання в Сіньцзяні. Звісно, це не могло не викликати незадоволення офіційного Пекіну.

Станом на сьогодні Франція продовжує розглядати китайський вектор дипломатії як надважливий: Китаю відводиться провідне місце в цілому ряді питань, що турбують Францію: від економічних, до політичних. Наприклад великі сподівання

Франція покладає на Китай в контексті можливості припинення російської збройної агресії проти України. Так, 1 квітня 2024 року очільник МЗС Франції Стефан Сежурне вкотре озвучив, що Париж очікує від КНР «дуже чітких сигналів росії у зв'язку з війною в Україні» [32].

Іншою важливою країною для французької дипломатії в регіоні, безперечно, є Індія: сьома країна у світі за територією, та перша – за населенням. Стрімке зростання населення країни в XXI столітті, велика територія, корисні копалини, ядерна програма – все це зробило Індію важливим гравцем не лише в регіоні, а й в світі.

Відносини Франції з Індією, яка отримала незалежність лише після Другої світової війни (в 1947 році) помітно активізувались в другій половині 1990-х років. Загальна їх тональність переважно зберігає позитивний тон, хоча можна відмітити і деякі періоди погіршення стосунків, пов'язані передусім з продажем Францією одному з конкурентів Індії в регіоні – Пакистану – озброєнь: крилатих ракет «Екзосе», літаків та підводних човнів. Однак, навіть це, не могло надовго затьмарити французько-індійські відносини, що з кінця XX століття стають доволі тісними і партнерськими, особливо в галузі цивільної ядерної енергетики.

Безперечно, ключовою подією в розвитку двосторонніх відносин між країнами в новітній історії, став візит до Делі президента Франції Жака Ширака в січні 1998 року. Він до певної міри збігся у часі з активізацією індійської ядерної програми: в травні відбулися ядерні випробування «Похран-ІІ», після яких прем'єр-міністр Атал Біхарі Ваджапаї офіційно заявив про ядерний статус країни. Франція стала чи не єдиною країною, яка не засудила Індію за цей крок. До того ж, вона всіляко уникала санкцій щодо Делі та зробила ставку на стратегічний і всебічний діалог між країнами. В рамках цього візиту Ж. Ширака, між Індією та Францією було підписано угоду про стратегічне партнерство (25 січня 1998 року). Після цього, двосторонні візити між очільниками країн стали правилом хорошого тону в міждержавному діалозі.

В січні 2008 року Н. Саркозі відвідав Індію та став головним іноземним гостем на параді до Дня республіки, який вшановував індійську Конституцію. Під час цього візиту сторони погодили рамкову угоду про цивільне ядерне співробітництво. У відповідь, у вересні прем'єр-міністр Індії Манмоган Сінгх відвідав Париж. Цей візит

став важливим етапом франко-індійської співпраці: країни підписали важливу угоду про співпрацю, що відкрила шлях для продажу французьких ядерних реакторів Делі (Франція є провідним світовим експортером цивільних ядерних технологій). Угода стала основою для розширеного двостороннього співробітництва в сферах енергетики та ядерних досліджень [33]. Наступного року М. Сінгх знову відвідав Париж і прийняв участь в святкуванні Дня Бастилії, а індійські збройні сили, прийняли участь у військовому параді, що відкривав свято.

В грудні 2010 року Н. Саркозі вдруге здійснив візит до Індії, під час якого відвідав Нью-Делі, Бангалор і Бомбей. Під час візиту було укладено цивільних і військових контрактів на загальну суму близько 15 мільярдів євро, в тому числі, підписано рамкову угоду про поставку до Індії двох ядерних реакторів типу E.P.R. на суму близько 7 мільярдів євро [34].

Співпраця між країнами залишалась тісною і в роки президенства Франсуа Олланда (2012-2017 рр.). Президент Франції відвідав Індію в лютому 2013 року, де зустрівся з прем'єр-міністром М. Сінгхом, міністром закордонних справ С. Хуршидом та лідерами більшості й опозиції індійського парламенту. Він закликав до розвитку промислового партнерства у чутливих секторах високих технологій, включаючи військову та цивільну атомну енергетику та наголосив на відсутності ризиків для країн через те, що вони поділяють однакові цінності. В квітні 2015 року прем'єр-міністр Індії Нурендра Моді здійснив до Парижа візит у відповідь, під час якого мав стратегічні двосторонні перемовини з Ф. Олландом, результатом яких стала спільна заява країн про посилення та поглиблення співпраці. Вже 30 листопада 2015 року Н. Моді знову прибув до Франції з дводенним візитом та взяв участь у конференції ООН з питань зміни клімату, що проходила в Парижі. Він, спільно з Ф. Олландом, запросив понад 100 світових лідерів приєднатися до InSPA – глобальної ініціативи просування низьковуглецевих відновлювальних технологій сонячної енергії. В січні 2016 року велика французька делегація – президент Франсуа Олланд, міністр закордонних справ Лоран Фабіус, міністр оборони Жан-Ів Ле Дріан, міністр фінансів Мішель Сален, міністр екології та навколишнього середовища Сеголен Руаяль та міністр культури Флер Пеллерен відвідали Індію з триденним візитом. Цей

візит мав дві основні цілі: консолідація стратегічного партнерства та обговорення кроків щодо реалізації попередніх міждержавних угод і рішень. Ф. Олланд став головним гостем на 67-му параді до Дня Республіки Індії, що відбувся 26 січня 2016 року в столиці країни. Франція є рекордсменом стосовно кількості запрошень на це символічне національне індійське свято. Вперше в історії святкування в параді, приуроченому до цього свята, взяли участь іноземні військові: 124 солдати французької армії з 35-го піхотного полку 7-ї бронетанкової бригади, що базується в Бельфорі, а також церемоніальний військовий музичний оркестр контингенту, що базується в Ліоні, пройшли по проспекту Раджпатх в Нью-Делі.

Продовжує зусилля своїх попередників в контексті відносин з Індією і Е. Макрон. В березні 2018 року він відвідав Індію: сторони обговорили поточний стан французько-індійські відносини та підписали численні угоди. В результаті Франція підтвердила своє ставлення до Індії як до головного стратегічного партнера в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та задекларувала бажання продовжувати грати роль першого стратегічного партнера Індії в Європі й усьому західному світі. Країни підписали 14 пактів у ключових сферах оборони, безпеки, ядерної енергетики та захисту секретної інформації, також було узгоджено ряд рішень щодо поглиблення співпраці в Індійсько-Тихоокеанському регіоні та активізації спільних зусиль для стримування тероризму.

26 січня 2024 року президент Франції Е. Макрон взяв участь у святкуванні Дня Республіки Індії в якості головного гостя. Це відбувалось на тлі продовження переговорів між Нью-Делі і Парижем щодо багатомільярдних угод про купівлю французьких винищувачів і підводних човнів для індійських військових.

Франція збирається і надалі розвивати привілейовані відносини з Індією, які визначатимуть майбутнє Азії в глобальному геополітичному ландшафті: французька геополітична стратегія інкорпорує Індію як визнаного партнера в Азії, який водночас буде одним з ключових елементів світового порядку, який оформиться в 20-30 роки ХХІ століття. Вона є другим за величиною постачальником зброї до Індії й протягом десятиліть була одним із найближчих партнерів країни в Європі. Така близькість пояснюється, зокрема, спільним баченням проблем Індо-Тихоокеанського регіону. У

регіоні, який став новим епіцентром комерційних, дипломатичних і військових відносин на планеті, дві країни хочуть працювати над стабілізацією та безпекою цієї стратегії. У той час як морські шляхи, які перетинають його, стали переважаючими для світової економіки, захист вільного, безпечного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону вимагає поваги до міжнародного права, над чим погоджуються активно працювати обидві країни.

Важливою країною Азіатсько-Тихоокеанського регіону, незважаючи на розміри, є Японія. Отже важливою вона є і для французької політики в регіоні.

Фундамент французько-японських відносин кінця XX – початку XXI століття було закладено за президентства Ж. Ширака, коли спочатку в 1995 році Франція та Японія домовилися про двостороннє стратегічне партнерство, а потім, в 1998-1999 роках було проведено заходи «року Японії в Франції» та «року Франції в Японії» [36].

Між країнами налагоджено виняткове партнерство, що включає політичні, безпекові та військові відносини. Обидві країни зміцнюють і розвивають двосторонні відносини у контексті спільного прагнення збалансувати Китай в Азії та Африці, а також, до певної міри, протистояти США, що ведуть активну політику в регіоні починаючи з початку 2010-х років. Переслідуючи власні геополітичні інтереси, Франція розробила свій стратегічний план присутності в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, який ґрунтується на тісних відносинах з Японією. До того ж, Японія фактично є азійським анклавом країн ліберальної демократії, та сповідує цінності ідентичні європейським: демократичні цінності з акцентом на права і свободи людини, що є близьким і для Франції та становить гарне підґрунтя для плідної співпраці.

Жак Ширак проводив активну політику щодо Японії. Президент Франції здійснив більше сорока візитів до цієї країни, більше, ніж будь-який інший керівник країни [37]. За його ініціативи Франція запустила програму «Японія можлива», що була спрямована на стимулювання експорту в цю країну. Загалом, за президентства Ж. Ширака, Франція фактично наново відкрила Японію. За період 1993-2004 рр. обсяг торгівлі між двома країнами зріс на 50%: Японія стала дев'ятим клієнтом Франції за її обсягами, а сама Франція займає третє місце за інвестиціями в Японію.

Країни співпрацювали у ряді гуманітарних місій, головним чином, у місіях проти СНІДу та економічної відсталості в африканських країнах, таких як Джибуті, Мадагаскар та Уганда.

В сфері економіки Франція Японія тісно співпрацюють в області атомної енергетики. Наприклад, спільно розробляють ядерні реактори нового покоління. Наприкінці вересня 2013 року, через два роки після ядерної катастрофи в Фукусімі, Японія офіційно прийняла допомогу Франції щодо виведення з експлуатації та демонтажу реакторів фукусімської АЕС. В цьому ж році японська Mitsubishi Heavy Industries та французька Areva почали співпрацювати над будівництвом ядерного реактора в місті Синоп в Туреччині (вартість проекту оцінюється в 22-25 млрд. дол.).

У червні 2005 року Франція і Японія оголосили про спільний проект зі створення нового надзвукового літака, який міг би в перспективі змінити Concorde.

В 2013 році, за президентства Ф. Олланда, країни домовились про поглиблення стратегічного партнерства й визначили спільні цілі для просування на міжнародній арені, пов'язані з безпекою, зростанням, інноваціями та культурою. В жовтні 2014 р., під час візиту до Японії міністр закордонних справ Франції Лоран Фабіус зустрівся з прем'єр-міністром Японії Абе Сіндзо. У ході зустрічі було домовлено про майбутні зустрічі й консультації з питань оборонного співробітництва та подолання кліматичних змін та глобального потепління. Також, прем'єр-міністр Японії висловив співчуття Франції з приводу обезглавлення ІПЛом французького туриста Герве Гурделя.

В 2019 році, під час візиту президента Франції Еммануеля Макрона до Японії, сторони домовились про нове поглиблення угоди про стратегічне партнерство, на основі спільної дорожньої карти на наступні чотири роки. Цей документ вибудовувався довколо п'яти основних спільних цілей: посилення співпраці в Індійсько-Тихоокеанському регіоні; поглиблення двостороннього співробітництва у сфері безпеки та оборони; сприяння глобальному управлінню на основі багатосторонності з метою спільного вирішення основних глобальних проблем; розвиток диверсифікованого економічного партнерства між країнами; створення нової динаміки людських обмінів на основі інтенсифікації культурних, освітніх,

наукових, технологічних, спортивних та туристичних зв'язків. Також країни намагаються інтенсифікувати й покращити військове партнерство. Оскільки Франція є єдиною країною ЄС із постійною військовою присутністю в Індійсько-Тихоокеанському регіоні, вона особливо зацікавлена в подібній співпраці. Так Франція і Японія провели спільні військові маневри на японській території в травні 2021 року. Вони відбулися вже незабаром після спільної участі в тристоронніх маневрах з ВМС США (лютий цього ж року).

В 2021 році Франція провела патрулювання у Південно-Китайському морі силами атомного ударного підводного човна S604 «Emeraude» та допоміжного корабля «Seine», віддалившись від бази на 15 тис. км. Основною метою рейду була демонстрація власної присутності в акваторії заморських територій (ексклюзивна економічна зона Франції у цьому регіоні сягає 9 мільйонів квадратних кілометрів) та демонстрація Китаю рішучості захищати свободу судноплавства в регіоні та відпрацювати взаємодію із тихоокеанськими союзниками – США, Японією і Австралією [38].

За останні десятиліття відносини між країнами поглибилися в різних пропорційних напрямках. В світлі нових геополітичних викликів, немає жодних причин вважати, що країни не співпрацюватимуть та не поглиблюватимуть цю співпрацю в майбутньому.

РОЗДІЛ III

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ ФРАНЦІЇ

3.1. Розвиток українсько-французьких відносин на початку XXI століття та вплив російсько-українського протистояння на їхній сучасний стан

Франція була чи не першою західноєвропейською країною, яка незалежність України визнала офіційно [42]. Це сталося 27 грудня 1991 року. З того моменту Україна і «українське питання» постійно знаходиться в фокусі французької дипломатії. Доля України – знаходиться в епіцентрі світової геополітики. Це стимулює інтерес Франції до нашої країни і підштовхує до активних зовнішньополітичних інтеракцій, адже Париж прагне до розвитку ЄС як альтернативи американському, японському чи китайському полюсам сили [43, с.131-132].

Французько-українські відносини в період президентства Жака Ширака (1995-2007) були раціональними та прагматичними. Україна, здебільшого, розглядалась тоді західним світом як територія пріоритетної російської дипломатичної активності, а сам Ж. Ширак займав усталені проросійські позиції [44, с.19]. Прикладом цього може послугувати ситуація, про яку в своїх мемуарах («Ключові рішення») згадує 43-й президент США – Джордж Буш: на одній з спільних нарад французький президент прямо назвав Україну частиною росії [45, с. 467].

Подібними стереотипами, а також відсутністю почуття загрози, можна пояснити неперіоритетність українського вектору дипломатичних зусиль для французької влади того часу. На момент обрання президентом Франції Ж. Ширака, світовій спільноті вже вдалося позбутися основних страхів, пов'язаних з відокремленням України від срср – наявністю у нової європейської держави ядерного озброєння: ще 24 жовтня 1991 року Верховна Рада виступила з заявою про без'ядерний статус України, в якій, зокрема, наголосила на планах позбутися ядерної

зброї та компонентів її базування на своїй території [46], а 16 листопада 1994 року приєдналась до договору про нерозповсюдження ядерної зброї [47].

Попри це, Жак Ширак, став першим французьким президентом, що відвідав Україну з офіційним візитом. Більше того, до недавнього часу (8 лютого 2022 року відбувся візит до Києва Емманюеля Макрона) він залишався єдиним Президентом Франції, що вважав за потрібне так вчинити [48]. Також він мав запланований візит до України на жовтень 2005 року, який був скасований через погіршення стану здоров'я французького лідера, що пережив мікроінсульт [49].

Помаранчева революція (листопад-грудень 2004 року) стала відправною точкою нового геополітичного вибору України, зазначивши прагнення українців стати частиною цивілізованої Європи та відповідних контекстів (політичного, економічного, соціального, культурного тощо). Саме вона стала початком фактичного «потепління» українсько-французьких відносин і «повернула» Францію лицем до України. В 2005 році країни підписали дорожню карту двосторонніх відносин і домовились працювати в подальшому над її реалізацією та поглибленням. На зустрічі міністрів закордонних справ Б. Тарасюка та Ф. Дуст-Блазі в 2006 році, Франція наголосила, що рада отримати підтвердження курсу уряду України на європейську інтеграцію. Задля допомоги в реформуванні та приведенні внутрішньополітичного стану України у відповідність до європейських зразків Франція направила до країни ряд чиновників: радника з питань реформування державної служби, юридичного радника при МВС, радника головного командування внутрішніх військ МВС та радника з питань сільського господарства. Також значно зросли прямі французькі інвестиції до української економіки: за пів року в 2006 р. вони склали майже 362 млн. дол. [50].

Серйозні сподівання на поглиблення французько-українських відносин пов'язувалися з приходом до влади у Франції Ніколя Саркозі. Від нього очікували радикального перегляду однобічної, здебільшого орієнтованої на росію зовнішньої політики Жака Ширака. Однак, спочатку світова економічна криза 2008 року, потім прагнення поліпшити стосунки з США та участь в їх афганській кампанії, зайнятість проектом Середземноморського союзу, проголошення незалежності Косово від

Сербії та агресія РФ в Грузії відтіснили Україну на периферію французьких стратегічних інтересів [51, с. 282-283]. Більше того, Президент України Віктор Ющенко просив надати країні "План дій щодо членства в НАТО" (ПДЧ) і був досить близький до його отримання. Тоді нова демократична влада взяла курс до НАТО та направила звернення щодо ПДЧ за підписами президента Ющенка, спікера Яценюка та прем'єр-міністра Тимошенко. Однак на Бухарестському саміті альянсу (2008 р.) отримала відмову через позицію Німеччини та Франції [52].

Революція гідності в Україні та, на жаль, російський наступ на українські території (2014 р.) кардинально і, як виглядає, остаточно змінили цю ситуацію. Президентом Франції у цей час був Франсуа Олланд (2012-2017 рр.) і саме йому довелося керувати країною в таких складних геополітичних обставинах.

Поява російських військових в формі без розпізнавальних знаків в Криму в лютому 2014 року та російська агресія на Донбасі викликали гостру реакцію країн так званого світового демократичного блоку. І хоча далі риторичної площини та економічних санкцій вона не пішла, однак Франція досить швидко опинилась в авангарді цих процесів. Країна долучилась до всіх можливих санкцій проти РФ, на які наважились США та ЄС, а також відмовилась постачати замовлені в 2010 році два універсальні десантні кораблі типу «Містраль». В листопаді 2014 р. Ф. Олланд заявив, що російська агресія в Україні унеможлиблює поставку уже готових кораблів до РФ, а в 2015 році Франція остаточно домовилась про розрив цього контракту. Щоправда вона змушена була заплатити Росії за це компенсацію – більше 1,1 млрд. євро [53].

Франція, разом з своїм ключовим партнером по ЄС – Німеччиною – фактично одразу включились до пошуку дипломатичних шляхів для зупинення конфлікту. Саме з її ініціативи на початку червня 2014 року почалися дипломатичні переговори між сторонами конфлікту. Відзначення 70-ї річниці відкриття другого фронту Другої світової війни, 6 червня 2014 року було визнано Ф. Олландом зручною нагодою для початку діалогу між президентами України та Росії під егідою Президента Французької Республіки та Федерального канцлера Німеччини у так званому «нормандському» форматі або форматі «нормандської четвірки».

Метою роботи даного формату перемовин став пошук дипломатичних моделей вирішення спровокованої росією кризи, однак «нормандський формат» не зміг одразу стати чинником деескалації конфлікту, навіть більше – саме в період його утворення та початку діяльності сталися такі резонансні події як збитий над Донбасом цивільний нідерландський Боїнг МН-17 та трагедія під Іловайськом [54, с.5].

На цьому тлі в вересні 2014 року за ініціативи і під впливом західноєвропейської частини «Нормандської четвірки» було схвалено план припинення вогню та нормалізації ситуації на Донбасі, що став відомий як «Мінськ-1». Також у Мінську були ініційовані переговори в рамках Тристоронньої контактної групи з представників України та росії за посередництва голови Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та за участю сепаратистів (представників «деяких регіонів України») Луганської та Донецької області у чотирьох робочих групах. 5 вересня 2014 року сторони Тристоронньої контактної групи підписали Мінський протокол: 13 безпекових і політичних заходів, спрямованих на припинення конфлікту.

На початку 2015 року (11-12 лютого) в Мінську відбувся саміт глав держав і урядів у «нормандському» форматі. Сторони Тристоронньої контактної групи підписали «Комплекс заходів з виконання Мінських домовленостей» (часто фігурує як «Мінськ-2»). Це визначило оперативні етапи виконання Мінського протоколу. Дух цієї угоди полягав у спільному врегулюванні, без попередніх умов, ситуації з безпекою в регіоні. Метою домовленостей стало прагнення уможливити реінтеграцію територій під контролем сепаратистів у рамках українського суверенітету відповідно до децентралізованої організації влади в Україні. Резолюція Ради Безпеки ООН №2202, ухвалена 17 лютого 2015 року, схвалила Комплекс заходів і закликала до його повного виконання.

2 жовтня 2015 року у Парижі відбулась нова зустріч «нормандської четвірки», яка в тактичному та психологічному аспектах стала знаковою. Після неї Москва та підконтрольні їй бойовики почали виконувати положення, зафіксовані у «Мінську-2». Головним підсумком цієї зустрічі стало те, що всі сторони погодились з безальтернативністю Мінських угод, які крім припинення вогню та відведення

озброєнь по лінії розмежування, передбачали проведення демократичних виборів на тимчасово окупованих територіях саме за українським законодавством. Ф. Олланд на цих перемовинах висунув ідею імунітету під час виборів для всіх учасників процесу [55], однак вона не була підтримана українською владою.

Як українське, так і світове експертне середовище сприйняло паризькі домовленості з обережним оптимізмом.

Резолюція Ради Безпеки ООН №2202, ухвалена 17 лютого 2015 року, схвалила Комплекс заходів і закликала до його повного виконання.

Франція ніколи не визнавала незаконну анексію Криму: силове ставлення під сумнів кордонів суперечить міжнародному праву. Разом з Німеччиною вона протягом майже десяти років інвестувала в імплементацію Мінських домовленостей.

Початок геополітичних змін, які були започатковані російською агресією проти України в 2014 році, змінили позицію Франції щодо нашої країни, вивівши її в постійний фокус французької політики. Країна, що позиціонує себе як глобальний світовий гравець, не могла стояти осторонь конфлікту, що розгорався в серці Європи і безпосередньо загрожував крахом усталеної безпекової ситуації в світі.

В 2015 році в Парижі відбулась зустріч Ф. Олланда з представниками французького дипломатичного корпусу, на якій Президент у своїй промові/зверненні до них назвав події в Україні війною біля французьких кордонів, яка загрожує як Франції, так і колективній безпеці в Європі і світі.

Французькі інтереси в Україні в 2014-2022 роках можна визначити так:

1. Припинення конфлікту на Сході України, який може підірвати стабільність в інших регіонах країни, і повернення українського суверенітету над Кримом;
2. Запобігання дестабілізації та дезінтеграції України та погіршення соціально-економічного становища;
3. Зміцнення України як у політичному сенсі, так і через широкий набір реформ;
4. Підтримка трансформації України відповідно до європейської моделі, хоча це не обов'язково означає заклики до нового розширення ЄС найближчими роками [56].

В цілому, ситуація стосовно французької позиції не змінилась і з приходом до влади у Франції нового президента – Емманюеля Макрона, який послідовно відстоював ідею важливості дотримання Мінських угод.

Для зовнішньої політики Франції в 2017-2022 роках було характерним намагання підтримувати діалог з росією задля збереження можливостей певного тиску на російський уряд в українському питанні. Одразу після свого обрання, Е. Макрон зустрівся з в. путіним у Версалі (29 травня 2017 р.). Подібну свою позицію він пояснив, потребою у відвертому обміні думками та щирому діалозі у відносинах з росією для досягнення прогресу з українського та сирійського питань.

Позиція Е. Макрона щодо України – вірність ідеям Мінського процесу та нормандського формату: Франція продовжує вважати їх першочерговими засобами з деескалації конфлікту на Донбасі. Також він щиро вірив в дієвість санкційного підходу для стримування російських амбіцій та агресії: президент Франції не раз наголошував на можливості його країни ініціювати стосовно росії запровадження нових санкцій в разі, якщо на Донбасі відбудеться ескалація конфлікту.

Також в цей період Франція дотримується політики непорушності та діалогу для втілення політичного врегулювання конфлікту. Єдиним способом вирішення конфлікту Франція вважає реалізацію Мінських домовленостей, задля чого і співпрацює у рамках нормандського формату з Німеччиною та сторонами конфлікту.

9 грудня 2019 року у Франції відбувся саміт глав держав і урядів у «нормандському» форматі після попереднього саміту в жовтні 2016 року в Берліні. Цей саміт дав змогу визначити заходи для покращення ситуації в регіоні та сприяння виконанню Мінських домовленостей, таких як консолідація режиму припинення вогню, розмінування на лінії зіткнення, відкриття нових пунктів пропуску, ідентифікація нових зон розведення та обмін полоненими. Також сторони підтвердили свою відданість забезпеченню прогресу з усіх правових аспектів, пов'язаних з політичним аспектом Мінських угод.

За Е. Макрона активізувалась і військова співпраця між Францією і Україною. Так у лютому 2020 р. під час візиту до Франції делегації Міністерства оборони України було поновлено діяльність Спільної міждержавної українсько-французької

комісії з озброєння та військової техніки задля створення належних умов для забезпечення плідного співробітництва українських фахівців з французькою Генеральною дирекцією з озброєння та підприємствами оборонно-промислового комплексу для постачання високотехнологічних зразків сучасної техніки Збройним силам України[57, с. 51].

Початок повномасштабної війни рф проти України 24 лютого 2022 року ще більше актуалізував українську політику Франції. Без зволікань і очікувань Франція засудила російську агресію: Е. Макрон у своєму виступі перед нацією підкреслив особисту відповідальність президента росії за розв'язання несправедливої, загарбницької, війни, а уповноважений посол Франції при ООН Ніколя де Рів'єр констатував, що росія остаточно обрала шлях війни.

Попри офіційну підтримку України, з перших днів російсько-української війни Франція намагалась зайняти виважену прагматичну позицію. З одного боку, виказувалась всіляка підтримка Україні та українцям у їх боротьбі, з іншого – спостерігалось прагнення зберегти можливості діалогу з агресорами.

Офіційний Париж не очікував, що повномасштабна війна рф проти України можлива. В цьому контексті французька розвідка зазнала повного краху, оскільки в своїй аналітиці наполягала, що ціна російського вторгнення буде надто високою, і що наміри російської влади обмежуються масштабним шантажем. Подібними були й прогнози французьких аналітичних кіл. Французьке керівництво визнало цю поразку: в березні 2022 року керівника Головного управління військової розвідки Еріка Відо було звільнено саме через помилки в оцінці загрози російського вторгнення в Україну [58]. А генерал армії Т'єррі Буркхард, очільник Генерального штабу збройних сил Франції, визнав що поінформованість французької розвідки поступалась рівнем розвідкам США та ВБ.

Франція серйозно остерігалась поразки України на початку конфлікту. Французьке військове керівництво вбачали в російській стратегії бажання ізолювати та знищити українську армію і розцінювали це як цілком імовірний сценарій розвитку подій. Тому на початку повномасштабної агресії рф (лютий-травень 2022 р.) зосередила максимум зовнішньополітичних зусиль на спробах зупинити російську

агресію дипломатичним шляхом і працювала в напрямку можливості організації контактів і перемовин між сторонами. Попри таку початкову позицію Франції, слід відмітити, що представники французьких правоохоронних органів прибули до України одними з перших в квітні 2022 року для допомоги в розслідуванні російських воєнних злочинів [59].

Переломним моментом в політичному орієнтуванні Франції після початку відкритої російської агресії проти України став червень 2022 року – візит Емманюеля Макрона до Києва, який дав йому можливість на власні очі побачити наслідки російської окупації передмість української столиці [60].

Цей візит, перший за майже чверть століття (з моменту візиту Ж. Ширака минуло 24 роки), продемонстрував французьку підтримку Україні та базовим принципам світової безпекової політики, а також був покликаний дати чіткий меседж російській владі, що Європа не залишить Україну сам на сам із російською загрозою та просигналізувати США, що ЄС буде їх надійним союзником у протистоянні цьому виклику.

Фактично зовнішня політика Франції з 2022 року перебуває в стані трансформації та пристосування до обставин, адже Париж не був готовий до повномасштабної війни в Європі. До того ж країна не мала довгострокової стратегії відносин ні з РФ, ні з Україною. Однак, на сьогодні Франція показує себе одним з провідних геополітичних гравців у світі, який готовий стати на захист демократичних цінностей Західної цивілізації.

Головуючи в Раді ЄС (1 січня-30 червня 2022 р.) Франція активно сприяла наданню Україні статусу кандидата до організації (23 червня), що вивело європейську інтеграцію України на якісно новий рівень та запустило процеси безпосереднього вступу до Європейського Союзу.

Також великих зусиль Париж докладає для посилення обороноздатності України та підвищення можливостей протистояти російській агресії. Допомога включає в себе постачання ЗСУ техніки та боєприпасів, обслуговування техніки та навчання українських військових. Станом на початок 2024 року французька допомога

оцінюється майже в 4 млрд. євро (2,615 млрд. пряма допомога і 1,2 млрд. пожертв в Європейський фонд миру) [61].

Номенклатура того, що постачає Україні Франція сягає 50 найменувань: засоби зв'язку, захисне спорядження, різноманітне озброєння і безпілотні апарати. Одним з пріоритетних напрямків підтримки України було визначено системи протиповітряної оборони. Серед цього типу озброєння Франція нам поставила дві установки Crotale NG, шість ПЗРК Mistral, одну франко-італійську систему протиповітряної оборони SAMP/T. Також ЗСУ отримали радар Ground Master 200 (GM200). Також постачаються ракети SCALP (аналог британської Storm Shadow), однак їхня кількість не розголошується. Іншим пріоритетом підтримки було визнано посилення української артилерії. Києву було передано 30 САУ Caesar, шість гаубиць TRF1, чотири реактивні системи залпового вогню та 10 120-мм мінометів та снаряди до всього цього озброєння. Також Київ отримав 1 002 протитанкових гранатомети AT4 і три ПТРК Мілан. Франція також робить акцент на постачання бронетехніки: надала Україні 38 легких колісних танків AMX10 RC і 250 броневих автомобілів з озброєнням або в санітарній конфігурації, а також 120 позашляховиків і 6 вантажівок. Крім цього Україна отримала 160 розвідувальних безпілотників, а також 10 пристроїв для виявлення дронів. Також французька влада заявляла про бажання розширити співпрацю у сфері безпілотних апаратів і повідомляла про плани будівництва виробництв на території України. Постачається в Україну і стрілецька зброя: 55 кулеметів калібру 7,62 мм, 560 кулеметів калібру 12,7 мм, а також 1 тис. гвинтівок Famas і 20 снайперських гвинтівок. До цього типу озброєння було передано 1,7 млн патронів калібру 12,7 мм, 1,1 млн патронів для легкої стрілецької зброї, включаючи калібри 9 мм і 5,56 мм, а також 10,5 тис гранат і 3,6 тис протитанкових мін. Інші позиції французької допомоги включають в себе паливо, засоби захисту (бронезилети, шоломи), а також аптечки, засоби зв'язку та навігації.

Військові невдачі та проблеми України на початку 2024 року призвели до зміни українського дискурсу в виступах офіційних осіб Франції. Французька зовнішньополітична риторика, пов'язана з російською агресією в Україні зазнала кардинальних змін. На сьогодні, відповідно до заяв, саме Франція налаштована

найбільш радикально допомагати Україні – аж до введення французьких військ на українську територію.

За ініціативи Е. Макрона, в Парижі 26 лютого 2024 року відбулась безпекова конференція для обговорення проблематики подальшої підтримки України. Участь в ній взяли лідери біля 20 країн Європи, серед яких – Олаф Шольц, Анджей Дуда, Марк Рютте, Девід Кемерон. Відкриваючи захід, Е. Макрон заявив, що НАТО та ЄС потрібно готуватись до можливої війни проти рф в короткостроковій перспективі, закликав збільшити зусилля з фінансової та військової допомоги Україні. Також під час цього саміту вперше було проговорено про можливість відправки західних військ до України у майбутньому [62].

Вже 7 березня 2024 р. Е. Макрон на зустрічі з лідерами французьких партій підтвердив свої слова і змалював можливий сценарій уведення французьких військ до України – наприклад, прорив фронту у бік Одеси чи Києва [63]. Також президент Франції зазначив, що ці його слова були зваженими та продуманими.

Ще 16 лютого 2024 року Франція і Україна підписали угоду про співробітництво у сфері безпеки,[64] відповідно до якої було формалізовано підтримку, яку Париж надавав і надаватиме Києву у сфері безпеки, включаючи обмін розвідданими, кібербезпеку, медичну та військову підготовку, а також оборонно-промислове співробітництво.

В кінці березня французьким керівництвом було прийнято рішення про подальшу передачу Україні всієї техніки, що знімається з озброєння в Франції. Також Україні буде передано близько 80% снарядів калібру 155 мм., які буде вироблено в країні протягом року [65].

Загалом Франція визначилась з власною позицією і тими пріоритетами, відповідно до яких буде перебудована зовнішня політика держави на новітньому етапі геополітичного протистояння в світі. Париж залишається відкритим до всіх можливостей у своїй непохитній позиції досягнення перемоги Україною і конструювання нової, ефективної безпекової політики в Європі і світі.

3.2. Потенційні сценарії еволюції зовнішньополітичних пріоритетів Французької Республіки

Французька республіка є глобальним гравцем на світовому геополітичному рівні. Саме цим, в першу чергу, визначаються її зовнішньополітичні пріоритети та дипломатичні зусилля. Париж є одним з центрів так званої Західної цивілізації, стоїть на захисті її фундаментальних основ і цінностей та прагне до лідерства в цій системі координат.

Найбільшим викликом світовому порядку була і продовжує залишатись агресивна зовнішня політика РФ, яка розв'язала війну в Європі віроломно напавши на Україну в 2014 році. Немає жодних сумнівів, що аж до завершення цього конфлікту, саме його розв'язання буде виступати головним акцентом для зовнішньополітичних зусиль Французької Республіки.

На початку 2024 року Президент Франції Емманюель Макрон почав висловлюватись про можливість відправки французького військового контингенту в Україну [66]. Це стало першим публічним висловленням щодо можливості подібного сценарію допомоги українцям. На сьогодні йде обговорення 5 можливих сценаріїв відправки французьких військ та військ НАТО в Україну: 1. Забезпечення виробництва та обслуговування зброї та техніки; 2. Обмежений військовий контингент, що буде займатись розмінуванням та інструктажем для українських частин; 3. Захист Одеси та зернового коридору; 4. Зони захисту на українській території (наприклад, взяття під контроль кордону з Білоруссю); 5. Безпосередня участь у війні на боці України [67].

Сценарний аналіз розвитку зовнішньополітичних пріоритетів Французької Республіки.

Аналізуючи потенційний розвиток зовнішньополітичних пріоритетів Франції можна виділити такі три ключові сценарії: реальний, оптимістичний та песимістичний.

Відповідно до оптимістичного сценарію розвитку зовнішньої політики Парижу, всі його зовнішньополітичні акценти успішні і країна досягає своєї основної мети

виходить з тіні Сполучених Штатів Америки та стає рівноцінним їм політичним полюсом в світі.

Франції вдається зіграти на радикалізації своєї позиції щодо російсько-української війни та збереженні консервативної позиції щодо вступу до ЄС Туреччини і заручитись підтримкою нових членів ЄС, таких як Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Словенія та Кіпр. Це гарантує країні перемогу в багаторічному суперництві з Німеччиною за першість в Європейському Союзі. Це додає Франції більше ваги у союзі та відкриває шляхи до реалізації власних проєктів його розширення та посилення обороноздатності та формування спільних безпекових та військових структур. Франція готова обговорити застосування і, навіть, застосувати власний ядерний потенціал для захисту країн ЄС від російської загрози [68]. Це зміцнює позиції Парижа та наближає його до реалізації власної зовнішньополітичної концепції «Сильна Франція через сильний Європейський Союз».

В контексті стосунків «Франція-НАТО» Парижу вдається зрештою досягти консенсусу з Вашингтоном, узгодивши компромісні позиції щодо цілого ряду питань. Париж досягає витрат на оборону на рівні 2% ВВП [69] і погоджується з позицією Берліна, що ці витрати повинні бути більшими [70]. Франція і США припиняють конкуренцію в рамках організації і виробляють консолідовану позицію стосовно всіх викликів, які перед нею постають, в тому числі, вирішують проблеми з продажем зброї союзникам (упереджуючи ситуації подібні «трансатлантичному розколу» [71]). Це посилює як блок НАТО в цілому, так і Францію, зокрема. Також це посилює позицію Парижу в середині блоку, що дає можливість сподіватись на реалізацію власних проєктів, в тому числі, і щодо відправки контингенту альянсу в Україну.

Франції вдається посилити власні позиції й у відносинах з державами Глобального Півдня. На африканському континенті вдається подолати постколоніальне упередження в франкофонних країнах і відновити французький вплив: Буркіна-Фасо, Центрально Африканська Республіка, Малі, Чад, Нігер повертаються в орбіту зовнішньої політики Парижу. Військово-політичний пріоритет Франції щодо присутності в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, закладений Е.

Макроном, призводить до успіху та утврджує її як повноправного геополітичного гравця в регіоні наряду з США та Китаєм.

Українсько-французькі відносини зміцнюються. Радикальні проекти допомоги Україні продовжують розширяться, що дозволяє Франції стати лідером коаліції держав, що зацікавлені в поразці російських імперських амбіцій.

Цей сценарій розвитку зовнішньополітичних зусиль Франції є малоімовірним та нереалістичним через свою багатовекторність і прогнозовану успішність кожного з означених векторів. В силу сучасного стану розвитку французької економіки, військового та дипломатичного потенціалу, можемо припустити, що досягнути рівнозначного США рівня геополітичної полноти в світі для Франції не реально.

Песимістичний сценарій передбачає самоусунення чи саботування Парижем глобальних викликів і концентрацію зусиль на певних регіональних напрямках.

Пасивна позиція стосовно українського протистояння російській агресії спроможна нашкодити амбіціям Франції відстояти власні позиції глобальної держави. Якщо Франція повернеться до своєї традиційної зовнішньої політики використання рф, як певного важеля впливу на своїх союзників по демократичному блоку чи як можливість посилення власних позицій в спробах і намаганнях вийти з тіні США – в нових геополітичних умовах це може призвести до втрати авторитету і впливу в середовищі союзників.

Концентрація максимальних зусиль виключно на якомусь вузькому дипломатичному напрямку, будь то спроби повернути собі втрачені позиції в Африці, чи спроби закріпитись в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, чи зберегти існуючий статус-кво стосовно впливів у ЄС, навіть, у разі повного їх успіху не компенсуватимуть ту втрату авторитету, яка неодмінно відбудеться, у разі самоусунення від глобальних світових викликів. У силу цих обставин, реалізація даного сценарію фактично виключена. Він іде в розріз із всіма прагненнями і сподіваннями французького істеблішменту та народу, що плекались від закінчення Другої світової війни. Франція прагнула і прагне залишатись однією із «великих» країн у світовому масштабі та контексті. Претендуючи на роль одного з світових лідерів, будучи одним з лідерів ЄС та Західної цивілізації, Франція змушена

вибудувати свою зовнішньополітичну доктрину таким чином, щоб ці позиції зберегти і посилити. Це змушує її реагувати на всі виклики і загрози, що дестабілізують світовий порядок чи загрожують йому.

Реалістичний сценарій розвитку зовнішньої політики Французької республіки полягає в тому, що країна продовжує свій зовнішньополітичний курс відповідно до доктрин і концепцій передбачених програмою і баченням теперішнього президента Е. Макрона та його політичної команди.

В контексті відносин «Франція-ЄС» країна продовжує дотримуватись виваженої політики на підтримку статусу-кво: співпраця з Німеччиною, іншим лідером ЄС, поглиблюється і відточується. Країни намагаються виробити спільну позицію стосовно більшості проблемних питань, що турбують ЄС: розширення організації й залучення нових членів; формування безпеково-військової організації для унезалежнення цієї сфери від дій та позицій США; економічний та соціальний розвиток, які сприятимуть процвітанню організації; спільна реакція на глобальні виклики і проблеми (наприклад російсько-українська війна чи пандемія COVID-19) тощо.

Відносини в рамках НАТО поглиблюються та розвиваються. Країна продовжує робити великий внесок в діяльність організації, продовжуючи залишатись одним з її провідних членів. Збільшення витрат на свою обороноздатність (до 2% ВВП в 2024 році) покликано послабити суперечності з США, частина політикуму яких вважають, що європейські партнери витрачають замало. Париж докладает максимуму зусиль для розвитку організації і збереження її впливу на підтримання безпеки і рівноваги у світі.

Стосунки з глобальним Півднем певною мірою трансформуватимуться. У відносинах з Африкою, Франція прагне трансформувати традиційну політику протекторату над колишніми колоніями в політику співпраці [72]. В регіоні зменшується французька військова присутність, але французька економіка намагається не втратити тут позицій. В Азійсько-Тихоокеанському регіоні Франція нарощує власну присутність (на разі тут сконцентровано 7-тисячний військовий контингент), намагаючись стати впливовим гравцем та полюсом тяжіння і, таким чином, розбавити американсько-китайське протистояння.

Французько-українські відносини переживають історичний розквіт. Франція не лише продовжує політику всебічної підтримки України, а й готова стати у авангарді коаліції країн, що прагнуть поразки агресивної політики РФ. Саме французи першими піднімають питання присутності військ НАТО чи військ країн НАТО в Україні, а також питання використання ядерного потенціалу окремих країн альянсу для захисту Європи від російської агресії. Своєю позицією та діями щодо російсько-українського протистояння, Париж демонструє свої претензії на статус глобальної держави і окремого полюсу геополітичного тяжіння.

SWOT-аналіз потенційних сценаріїв розвитку зовнішньополітичних пріоритетів Франції.

Для аналізу відібрані описані раніше сценарії розвитку зовнішньої політики Франції відповідно до нових геополітичних умов: оптимістичний, песимістичний та реалістичний. Об'єктом аналізу виступають прогнози розвитку зовнішньополітичної діяльності Французької держави, предметом – сформульовані в ході вивчення матеріалу оптимістичний, песимістичний і реалістичний сценарії розвитку її зовнішньополітичних пріоритетів.

Оптимістичний сценарій виражається в успішній багатовекторності зовнішньополітичної активності Парижу. Франція реагує на всі виклики і власні дипломатичні інтереси, всі зовнішньополітичні починання країни успішні, або як мінімум не невдалі. Країна перетворюється на самостійний геополітичний полюс тяжіння.

Strengths. Сильні сторони.

1. Охоплення дипломатичною увагою широкого кола геополітичних проблем, як світового, так і регіонального рівня;
2. Акцент і першочергова реакція на актуальні геополітичні виклики, наприклад такі як розв'язана Росією проти України гібридна війна (2014-2022 рр.) чи відкрита збройна агресія РФ проти України (2022-н.ч.);
3. Прагнення до дипломатичної присутності на всіх континентах і у всіх регіонах;

4. Навіть часткова реалізація цього сценарію дозволяє Франції залишатись одним з провідних гравців на світовому рівні, а у кращому разі навіть претендувати на лідерство.

Weakness. Слабкі сторони.

1. На реалізацію цього сценарію потрібно акумулювати великі кошти. Попри те, що Франція має 7-у в світі економіку, навіть, збільшення витрат на оборону до 2% ВВП в 2024 році потребувало від неї значних зусиль; 2. Кадрове напруження. Франція має 268 дипломатичних представництв: посольств, консульств, постійних представництв при міжнародних організаціях майже у 150 країнах, що є другим показником у світі після США. За умови концентрації зусиль на всіх можливих дипломатичних напрямках, Парижу може банально не вистачити відповідних потребам кадрів на кожен із них; 3. Багатовекторність і прагнення досягти успіху на всіх напрямках загрожує розпорошенням сил і можливістю недостатньої концентрації уваги на найбільш важливих напрямках; 4. Постколоніальні ускладнення відносин з країнами Глобального Півдня. Значна частина колишніх французьких колоній мають щодо колишньої метрополії упередження і намагаються орієнтуватись на конкурентні французам сили (наприклад, на Китай і РФ орієнтується цілий ряд країн Африки).

Opportunities. Можливості.

1. Залучення на свій бік значної частини нових членів ЄС (Польща, країни Балтії та Чехія) чіткою антиросійською позицією і допомогою Україні та випередження Німеччини в протистоянні за лідерство в ЄС; 2. Узгодження чи наближення позицій з Лондоном і Вашингтоном в межах альянсу, що дозволить остаточно закріпитись на позиції одного з лідерів організації (хоча Франція повернулась до її військових структур лише в 2009 році) і зміцнить її перед лицем новітніх викликів і загроз; 3. Поновлення власного впливу в франкофонних країнах Африки, усунення альтернативних російських і китайських впливів у колишніх французьких колоніях; 4. Реалізація французьких амбіцій на перетворення Франції в одного з провідних геополітичних гравців з претензією на регіональне і світове лідерство.

Threats. Загрози.

1. Фінансові затрати на досягнення лідерських позицій у світі спроможні погіршити соціально-економічний стан населення і призвести до незадоволення чинною владою;
2. Беззастережна і радикальна позиція стосовно українського питання спроможна призвести до зіткнення з провідною ядерною силою в світі (росією) та з її прихильниками;
3. Прагнення до лідерських позицій у геополітичному позиціонуванні рано чим пізно зіштовхне французькі інтереси з інтересами теперішніх союзників – США, ВБ, Німеччиною;
4. Прагнення відновити власні впливи в франкофонній Африці цілком може спричинити ризики посилення протестного руху серед населення ряду країн, яке не пробачило французам їх минулого колоніалізму.

Песимістичний сценарій виражений в ігноруванні головних геополітичних викликів часу, пасивності щодо них. Країна концентрує увагу на якомусь із регіональних напрямків зовнішньої політики і в підсумку перетворюється на регіональну країну без претензій на роль глобального світового гравця.

Strengths. Сильні сторони.

1. Можливість мобілізувати сили і засоби на якийсь один певний напрямок дипломатичної активності, через відмову від активної праці на іншому;
2. Обмеження ризиків конфліктів з іншими провідними гравцями світової геополітики;
3. Відмова від активної участі у визначальних геополітичних конфліктах відкриває перед країною перспективи стати «миротворцем» і «переговорником», що може відкрити деякі горизонти і, навіть, принести економічні дивіденди;
4. Така позиція Парижа, до певної міри, є поверненням до голлістських зовнішньополітичних принципів, які тривалий час виражали настрої французького народу.

Weakness. Слабкі сторони.

1. Втрата позицій одного з лідерів демократичного світу;
2. Відмова від спроб реалізувати сучасну зовнішньополітичну доктрину та фактичний розворот зовнішньої політики на 180%;
3. Суспільне незадоволення, оскільки переважна більшість французів підтримують сучасний зовнішньополітичний курс Е. Макрона;
4. Перетворення Франції з глобальної у регіональну країну, втрата нею світового престижу.

Opportunities. Можливості.

1. Зберегти статус-кво в ЄС, підтримуючи паритет з Німеччиною в більшості зовнішньополітичних питань (наприклад, не постачати Україні далекобійну зброю);
2. Відновити діалог з країнами-опонентами демократичного світу;
3. Отримати економічні та соціальні дивіденди від власної політики, зберігши власні кошти і отримавши доступ до ринків, сировини і людських ресурсів цих країн;
4. Поновити власний вплив на Африканському континенті.

Threats. Загрози.

1. Втрата власної ідентичності і власного шляху в геополітичній світовій системі;
2. Загроза перетворення на державу, що підіграє агресивній політиці країн з авторитарною владою;
3. Втрата престижу серед колишніх союзників по демократичному табору і, відповідно, втрата ролі одного з лідерів Західної цивілізації;
4. Втрата ролі глобального світового гравця.

Реалістичний сценарій: Франція продовжує свою сучасну зовнішню політику, покликану забезпечити їй статус глобального геополітичного гравця, одного з лідерів Західного світу, країну яка намагається боротися за справедливий світовий порядок, заснований на базових демократичних принципах та за глобальну безпеку.

Strengths. Сильні сторони.

1. Спадковість зовнішньополітичної традиції та зрозумілість для французького виборця. Дипломатичні зусилля урядів Ж. Ширака, Н. Саркозі, Ф. Олланда, Е. Макрона мали на меті досягнення однієї спільної мети;
2. Виваженість дипломатичних позицій. Франція була, є і буде частиною демократичного світу і сповідуватиме відповідні принципи;
3. Електоральна підтримка. Відповідно до проведеного соціологічного опитування 76% підтримують гуманітарну допомогу Україні [73], 70% схвалюють економічні санкції проти росії та можливість їх посилення [74], 51% молодих людей віком від 18 до 25 років готові взяти до рук зброю, щоб воювати в Україні, якщо це буде потрібно для захисту Франції та її інтересів [75];
4. Франція залишається одним із основних полюсів західного світу.

Weakness. Слабкі сторони.

1. Глобальні геополітичні виклики (наразі це агресія РФ проти України та потреба західного світу протистояти їй) змушують Париж акумулювати максимум зусиль на цьому напрямку, послаблюючи інші, які при цьому все ж залишаються важливими для стратегічного зовнішньополітичного курсу країни; 2. Цивілізованість позицій. Франція як і її союзники, що сповідують демократичні цінності обмежена в своїх діях міжнародним правом і інституціями; 3. Радикальність позицій. Сучасний стан французьких позицій щодо війни в Україні знаходиться на крок попереду, якщо порівнювати з союзниками по ЄС та НАТО, що викликає в них певну розгубленість. Париж першим заговорив про можливість відправки військового контингенту альянсу в Україну, озвучив, що за потреби країни-члени НАТО можуть відправляти свої військові контингенти окремо від організації та першим заговорив про можливість використання ядерної зброї для захисту від російської загрози; 4. Неготовність поступатись власними інтересами заради порозуміння і спокою серед союзників (Трансатлантичний розкол, спровокований порушенням контрактів на озброєння австралійської армії французькою технікою, що призвів до відкликання французьких послів з Вашингтону та Канберри; суперечки з Анкарою стосовно турецького наступу в Сирії; присутність французького посла на інавгурації президента РФ в 2024 році тощо).

Opportunities. Можливості.

1. В разі прийняття французьких ідей радикальних форм підтримки України, Франція спроможна випередити Німеччину і вийти в одноосібні політичні лідери ЄС. Країна уже отримала цілий ряд союзників для своєї європейської політики серед останніх членів організації (Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Польща), нове розширення Євросоюзу, яке протегує Париж (Берлін в цьому питанні поводить дещо стриманіше) може додати до французьких послідовників як нові країни (Україна та Молдова), так і залучити старі (Румунія); 2. Позиції Парижа в Північноатлантичному союзі також мають всі шанси посилитись, навіть попри нещодавні заяви французького президента про «смерть мозку НАТО». Наразі войовнича риторика Франції та готовність вкладати гроші у власну обороноздатність (2% ВВП, на яких наполягає Вашингтон) виглядає доволі вигідно на фоні зростання зовнішніх загроз,

що забезпечує країні симпатії з сторони цілого ряду союзників по альянсу; 3. У разі продовження геополітичного протистояння демократичних країн і «осі зла», в середньостроковій перспективі Франція може розраховувати на допомогу союзників у відновленні втрачених позицій на Африканському континенті (сукупна економічна міць країн західного світу в разі перевершує супротивників); 4. В разі успіху французьких зовнішньополітичних зусиль країна спроможна реалізувати власні геополітичні амбіції і перетворитись на один з полюсів тяжіння у світі.

Threats. Загрози.

1. Позиція країни щодо захисту існуючої системи міжнародного права загрожує втягненням у багаторічне протистояння з авторитарними країнами, яке цілком може перерости в щось подібне до «холодної війни», яка спалахнула після Другої світової війни; 2. Як і всі демократичні країни Франція вразлива, оскільки змушена діяти в межах правових і етичних норм, що абсолютно неприйнятні її супротивникам; 3. Загострення на безпосередній лінії протистояння в Україні та потреба в її підтримці може роками додатково навантажувати французьку економіку, що призведе до потреби забирати ці кошти з інших напрямків зовнішньополітичної активності, які є важливими для французьких інтересів та призвести на тих напрямках до тимчасових поразок; 4. Непорозуміння з союзниками через більш радикальну позицію Парижу з певних питань (постачання далекобійної зброї Україні та участь на її території французького військового контингенту, готовність до застосування ядерного озброєння).

Кожен з проаналізованих за допомогою SWOT-аналізу потенційних сценаріїв розвитку зовнішньополітичних пріоритетів Французької Республіки має свої сильні та слабкі сторони, а також відсоток ймовірності своєї реалізації. Зрозуміло, що найбільш ймовірною у короткостроковій перспективі вбачається реалізація саме реалістичного сценарію. Підґрунтям цього є прагнення і сподівання французького народу і французького істеблішменту, а також факт, що наступні президентські вибори у Франції відбудуться аж в 2027 році.

ВИСНОВКИ

Хронологічні межі дослідження (1995 р. – наш час) фактично вміщують у себе два періоди кардинальних геополітичних змін у вибудованій конструкції існуючого світового ладу. Перша стосується початку 90-х років ХХ століття і розпаду біполярної геополітичної структури світу та утвердження однополярної (чи постбіполярної) з утвердженням США в ролі єдиного геополітичного гегемона, єдиної у світі наддержави, друга – середини 10-х років ХХІ століття і втрати Сполученими Штатами Америки цього статусу з паралельним формуванням аполярної геополітичної системи з певною претензією на біполярність, в якій жодна з країн чи жоден з блоків/альянсів не має достатньо сил і ресурсів для вирішення всіх завдань і відповіді на всі виклики, що постають перед світовою спільнотою.

Відповідно до свого економічного, політичного, соціокультурного і військового потенціалу Франція протягом всього досліджуваного періоду у своїй зовнішньополітичній діяльності декларувала завдання не втрачати позиції глобальної держави, що є одним з лідерів об'єднаної Європи та всього демократичного світу та докладала максимум зусиль на досягнення цієї цілі. Саме на реалізацію цієї цілі працював як державний апарат Франції, так і французький істеблішмент. Президенти Франції Ж. Ширак, Н. Саркозі, Ф. Олланд, Е. Макрон, прем'єр-міністри А. Жюппе, Л. Жоспен, Ж.-П. Раффарен, Д. де Вільпен, Ф. Фійон, Ж.-М. Еро, М. Вальс, Б. Казнев, Е. Філіпп, Ж. Кастекс, Е. Борн, Г. Атталь, міністри закордонних справ Е. де Шаррет, Ю. Вердін, Д. де Вільпен, М. Барньє, Ф. Дуст-Блазі, Б. Кушнер, М. Алліо-Марі, А. Жюппе, Л. Фабіус, Ж.-М. Еро, Ж.-І. Ле Дріан, К. Колонна та С. Сежурне – це політики, що доклали зусиль для реалізації зовнішньополітичної доктрини Французької Республіки.

На сучасному етапі зовнішньополітичні зусилля Франції чітко спрямовані на реалізацію ідеї «Сильна Європа – сильна Франція», що пов'язано з розумінням, що саме через Європейський Союз країна спроможна реалізовувати власні геополітичні амбіції, використовуючи ЄС як резонатор – для підсилення власного голосу і позицій. На сьогодні Франція є одним з визнаних лідерів ЄС, як в економічному, так і в

військово-політичному контексті. Країна поділяє першість в союзі з Німеччиною, фактично змагаючись за лідерство в цій царині. На сучасному етапі Франція має всі шанси вирватись вперед у цьому «протистоянні», оскільки займає куди більш радикальну позицію щодо російсько-української війни і допомоги Україні, що гарантує їй підтримку серед нових членів ЄС, таких як Польща чи країни Балтії.

В системі НАТО Франція також займає вагомe місце, попри те, що часто має відмінні від США позиції стосовно геополітичних конфліктів (так, позиції країн не збігались під час військової операції США в Іраку, Югославської кризи чи війни в Сирії) та відносно недавно повернулась до військової організації НАТО (була відсутня 42 роки, з 1966 по 2009 рік). Роль і місце країни в НАТО обумовлюється її військовим потенціалом – 9 армія світу за версією Global Fire Power (на 2023 рік), яка до того ж володіє ядерною зброєю (четверта кількість ядерних боєголовок) і готова обговорювати ідею їх використання для захисту Європи від загроз з боку росії (разом, або навіть паралельно до НАТО).

Франція також здійснює активну політику в Африканському та Азійсько-Тихоокеанському регіонах, спрямовану на підтримку своєї історичної присутності тут. В цьому контексті країна має як успіхи (функціонування так званої «зони франка» в Африці, військова присутність на континенті та успішні морські рейди в Індійському і Тихому океанах), так і невдачі (фактично проросійські перевороти в Малі, Чаді, Гвінеї, Габоні та Нігері), однак продовжує залишатись впливовим геополітичним гравцем.

Особливо чітко роль і місце Франції в світовій геополітиці простежується через призму її ролі і місця в стримуванні російської агресії в Україні та політиці сприяння поразці російського реваншизму та імперіалізму на континенті. Навіть не будучи фігурантом сумнозвісного Будапештського меморандуму, Франція активно включилась в спроби порятунку України уже в 2014 році, ставши одним з двигунів так званого «Норманського формату» та апологетом Мінських домовленостей, що були спрямовані на припинення воєнних дій на Донбасі і давали можливість українській владі реформувати та озброїти армію. Франція продовжила активно підтримувати Україну і після повномасштабного вторгнення рф в 2022 році,

долучившись до постачання зброї, фінансової і гуманітарної допомоги. Ця країна, одна з небагатьох (наряду з ВБ та США), хто наважився постачати Україні далекобійні ракети. Франція виступає за швидкий вступ України до ЄС та підтримує ідею вступу у НАТО у перспективі. Також Франція є лідером щодо агресивності антиросійської риторики в Світі: президент Е. Макрон на початку 2024 року означив власну позицію і позицію країни, оголосивши про можливість в перспективі французької військової присутності в Україні та означивши бажання розпочати дискусію щодо використання французької ядерної зброї для захисту Європи від загроз з боку росії.

Для аналізу подальших перспектив еволюції зовнішньополітичних пріоритетів Франції в дослідженні було використано два спеціальних методи прогнозування та стратегічного планування: сценарний аналіз та SWOT-аналіз.

Застосований сценарний аналіз потенційних шляхів розвитку зовнішньополітичних пріоритетів Парижу було втілено в 4 етапи: попереднє вивчення проблеми, її якісний аналіз, написання сценаріїв та оцінка їх реалістичності. На етапі попереднього вивчення проблеми було зібрано широкий матеріал, що стосується зовнішньополітичної діяльності Франції: її взаємостосунків з Європейським Союзом, з країнами-учасницями Північноатлантичного альянсу, з країнами Глобального Півдня та з Україною. На етапі якісного аналізу весь зібраний матеріал було систематизовано і опрацьовано, в результаті було вироблено якісні оцінки зовнішньополітичної діяльності Франції в період з 1995 року по наш час, які лягли в основу попередніх сценаріїв, які було використано на наступному, третьому, етапі передбачення, що полягав у написанні узагальнених сценаріїв. Було сформовано 3 можливих сценарії подальшого розвитку зовнішньополітичних пріоритетів Французької республіки, які на 4 етапі, етапі оцінки їх реалістичності, дозволили визначити серед них оптимістичний, песимістичний та реалістичний.

В подальшому відібрані сценарії було піддано SWOT-аналізу. Для цього кожен із імовірних сценаріїв розвитку французьких зовнішньополітичних пріоритетів було проаналізовано відповідно до 4 критеріїв: сильних і слабких сторін (внутрішні властивості), можливостей та загроз (зовнішні властивості).

SWOT-аналіз підтвердив найбільшу життєздатність реалістичного сценарію розвитку подальшої зовнішньополітичної діяльності Франції. Відповідно до нього, Париж продовжить свою теперішню зовнішню політику, покликану забезпечити країні статус глобального геополітичного гравця, одного з лідерів Західного світу, держави, що намагається боротися за справедливий світовий порядок, заснований на базових демократичних принципах та за глобальну безпеку.

В цілому геополітичні зрушення початку 90-х рр. XX ст. та середини 10-х рр. XXI ст. створили нові виклики й можливості для Франції у сфері її зовнішньої політики. Париж чітко усвідомив необхідність переосмислення своєї ролі та стратегії на світовій арені, потребу адаптації до нових реалій і пошуку нових напрямків для забезпечення національних інтересів. Країні довелося реформувати усі напрями зовнішньої політики. Але Франція з гідністю відповідає на ті виклики, які перед нею постали, і продовжує залишатись глобальною світовою державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Download World Economic Outlook database: October 2023 [Електронний ресурс] // World Economic and Financial Surveys. World Economic Outlook Database International. – Режим доступу : <http://surl.li/txdq>
2. Вдовин М., Грохольська Т. Зовнішньоторговельна діяльність Франції: головні статистичні показники / М. Вдовин, Т. Грохольська [Електронний ресурс] // Економіка та суспільство. Електронний журнал. – Випуск 43. – 2022 р. – Режим доступу : <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1765/1701>
3. Рейтинг армій світу Global Fire Power 2023: яке місце посіла Україна, яка армія найсильніша та як це визначають [Електронний ресурс] // CHAS.NEWS. – Режим доступу : <https://chas.news/current/reiting-armii-svitu-global-fire-power-ukraina-obignala-izrail-polschu-ta-nimechchinu>
4. Ядерний клуб: скільки країн світу має арсенал ядерної зброї [Електронний ресурс] // Вікна. – Режим доступу : <https://vikna.tv/dlia-tebe/novynu-ukrayiny/v-yakyh-krayinah-ye-yaderna-zbroya-kilkist-krayin/>
5. Франція – країна довгожителів: у країні найбільше в ЄС громадян віком від 100 років [Електронний ресурс] // UKRRAIN. Український дощ. – Режим доступу : https://ukrrain.com/franciya_-_kraina_dovgozhiteliv_-_u_kraini_najbilshe_v_es_gromadyan_vikom_vid_100_rokiv.html
6. Політологічний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Головатого та О. Антонюка. – Київ : МАУП, 2005. – с. 314-315.
7. MAEDI 21 Global diplomacy for the 21st century [Електронний ресурс] // France Diplomatie. – Режим доступу : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uac=8&ved=2ahUKEwjBiI-_5qmEAxWIX_EDHap8BKYQFnoECBcQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.diplodiplo.gouv.fr%2FIMG%2Fpdf%2Fmaedi_21_-_en_cle86e411.pdf&usg=AOvVaw2UNonQTjmVq_fEvDjsBRes&opi=89978449

8. Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика: збірник наукових праць / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023 – с. 30.

9. Фесенко М. Зовнішня і безпекова політика США і Франції: трансатлантичний вимір / М. Фесенко [Електронний ресурс] // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки» – 2016 р. – №9. – Режим доступу : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUahUKE8-Wp5M2EAxUb7LsIHWG-CMYQFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Flibrary.ivinas.gov.ua%2F3861%2F1%2F2016_%25D0%2597%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25BD%25D1%2525%25D1%2588%25D0%25BD%25D1%258F%2520%25D1%2582%25D0%25B0%2520%25D0%25B1%25D0%25B5%25D0%25B7%25D0%25BF%25D0%25B5%25D0%25BA%25D0%25BE%25D0%25B2%25D0%25B8%25D0%25BA%25D0%25B0%2520%25D0%25A1%25D0%25A8%25D0%2590%2520....PDF&usg=AOvVaw1juM8TSOATZ2PEYPP9xUne&opi=89978449

10. Митрофанова О. Безпекова політика Франції в контексті сучасних європейських геополітичних трансформуваль : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата політичних наук : спец. 23.00.04. «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / О. Митрофанова ; відділ трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – Київ, 2002. – 16 с.

11. Турченко О. Воєнно-політична інтеграція країн в архітектурі європейської безпеки у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть / О. Турченко // Правничий часопис Донецького університету. – 2019 р. – №1. – С. 123-139.

12. Новосілецька А. Китайсько-французькі відносини на початку ХХІ століття / А. Новосілецька // Емінак. – Серія : Всесвітня історія та міжнародні відносини – 2017. – № 2 – т. 2. – С. 71-75.

13. Ціватий В. Французька модель державності: політичний, економічний, соціальний і правовий аспекти: монографія / ред. Н. Татаренко, В. Ціватий. – Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2015. – 669 с.

14. Ціватий В. Еммануель Макрон – «нове» обличчя Європи / В. Ціватий // Зовнішні справи. – 2019 р. – № 1. – С. 12-16.
15. Ціватий В. Франція в поліцентричному світі XXI століття (2017–2019 рр.) : інституціональний дискурс / В. Ціватий // Гуманітарний корпус : [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]. – Випуск 24. – Київ–Вінниця : ТОВ Нілан-ЛТД, 2019. – С. 129-133.
16. Ціватий В. Французька Республіка в поліцентричному світі XXI століття: суперництво за дипломатичне лідерство в Європі та дилеми зовнішньої політики (2017-2018 рр.) / В. Ціватий // Зовнішні справи. – 2018. – № 01. – С. 36-39.
17. Ціватий В. Модель зовнішньої політики Французької Республіки в постбіполярній системі міжнародних відносин : Азійсько-Тихоокеанський регіон (інституціональний і політико-дипломатичний аспекти) / В. Ціватий // Міжнародні відносини та міжнародне право в постбіполярній системі міжнародних відносин : науковий збірник. Київський університет імені Бориса Грінченка. – Київ: [Електронне видання], 2023. – С. 19-26.
18. LIVRE BLANC. Défense. Et sécurité. Nationale. – Paris : Édition numérique réalisé par le ministère de la Défense. – 2013. – P. 160.
19. Донченко Є. Україна у східноєвропейській політиці Франції (1991-2009 рр.) / Є. Донченко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2010. – Вип. 19. – С. 277-284.
20. Кочубей Л. Сучасні особливості зовнішньої політики Франції в умовах модернізації / Л. Кочубей // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2013. – Вип. 1. – С. 93-113.
21. Авраменко В. Еволюція північноатлантичної політики Франції від Ф. Міттерана до Н. Саркозі / В. Авраменко // Політичний менеджмент. – 2011. – № 6 (51). – С. 167-174.
22. Авраменко В. Євроатлантична політика Франції в контексті європейської доктрини безпеки та оборони / В. Авраменко // Актуальні проблеми міжнародних відносин випуск – Київ : ІМВ, 2011. – Вип. 102 , Ч. I – с. 229–234.

23. Авраменко В. Стратегія національної безпеки та оборони Франції в контексті підтримання системи міжнародної безпеки та миру / В. Авраменко // Дослідження світової політики. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2011. – Вип. 4 (57) – С. 170-176.

24. Авраменко В. Новий зовнішньополітичний курс Французької Республіки після перемоги на виборах Франсуа Олланда / В. Авраменко // Дослідження світової політики. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2012. – Вип. 4 (61) – С. 200–207.

25. Авраменко В. Трансатлантичне партнерство Франції та США після реінтеграції ексагону до військових структур НАТО / В. Авраменко // Актуальні проблеми міжнародних відносин – К. : ІМВ, 2012. – Вип. 107, Ч. II – С. 55-60.

26. Авраменко В. Французька Республіка на міжнародній арені – від Н. Саркозі до Ф. Олланда [Електронний ресурс] / В. Авраменко // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». – 2014. – № 4. – Режим доступу : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2561/2270

27. Global South [Електронний ресурс] // Scholarly Community Encyclopedia. – Режим доступу: <https://encyclopedia.pub/entry/28953>

28. Неоколоніалізм [Електронний ресурс] // ВУЕ (Велика українська енциклопедія). – Режим доступу : <http://surl.li/txdry>

29. Замість Росії. В Африці планують збудувати підводний газогін з Нігерії до Марокко, щоб постачати газ до ЄС – мапа [Електронний ресурс] // НВ Бізнес. – Режим доступу : <https://biz.nv.ua/ukr/economics/gaz-z-afriki-zamist-rf-hto-planuye-zbuduvati-noviy-gazogin-do-yevrosoyuzu-novini-50271027.html>

30. Рабчевська О. Еволюція африканського напрямку зовнішньої політики Франції / О. Рабчевська // Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Восьмої Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (25 травня 2018 р.) / Під заг. ред. К. Балабанова. – Маріуполь : МДУ, 2018. – с. 139-141.

31. Новосілецька А. Китайсько-французькі відносини на початку XXI століття / А. Новосілецька // Емінак. – 2017. – № 2, т. 2. – с. 71-75.

32. Франція очікує, що Китай направить Росії дуже чіткі сигнали через війну в Україні, – МЗС [Електронний ресурс] // РБК-Україна. – Режим доступу : <https://www.rbc.ua/rus/news/frantsiya-ochikue-shcho-kitay-napravit-rosiyi-1711953431.html>

33. India and France in nuclear deal [Електронний ресурс] // BBC NEWS. – Режим доступу : http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7644377.stm

34. France - Inde. Visite du président Nicolas Sarkozy en Inde [Електронний ресурс] // EU.fr. UNIVERSALIS – Режим доступу : <https://www.universalis.fr/evenement/4-7-decembre-2010-visite-du-president-nicolas-sarkozy-en-inde/>

35. French regiment is back in India after 232 years [Електронний ресурс] // The Times of India – Режим доступу : <https://timesofindia.indiatimes.com/india/French-regiment-is-back-in-India-after-232-years/articleshow/50734908.cms>

36. The Heiho Niten Ichi Ryu Memorial [Електронний ресурс] // Memorial Heiho Niten Ichi Ryu. Memorial de Paix et d'Amour – Режим доступу : <https://www.memorial-heiho-niten-ichi-ryu.com/historique-en-anglais>

37. Jacques Chirac, « le président qui aimait le Japon » [Електронний ресурс] // Le Point. – Режим доступу : https://www.lepoint.fr/monde/jacques-chirac-le-president-qui-aimait-le-japon-27-09-2019-2338190_24.php#11

38. Франція провела патрулювання у Південно-Китайському морі: субмарина Emeraude віддалилась від бази на 15 тисяч кілометрів [Електронний ресурс] // Defense Express. – Режим доступу : https://defence-ua.com/army_and_war/frantsija_provela_patruljuvannja_u_pivdenno_kitajskomu_mori_s_ubmarina_emeraude_viddalilas_vid_bazi_na_15_tisjach_kilometriv-2830.html

39. Première visite d'Etat d'un président français en Australie [Електронний ресурс] // Le Monde. – Режим доступу : https://www.lemonde.fr/economie/article/2014/11/18/premiere-visite-d-etat-d-un-president-francais-en-australie_4525259_3234.html

40. Communiqué conjoint de M. Jean-Yves Le Drian, ministre de l'Europe et des affaires étrangères, et de Mme Florence Parly, ministre des armées [Електронний ресурс] // Ambassade de France en Australie. – Режим доступу :

<https://au.ambafrance.org/COMMUNIQUE-CONJOINT-DE-M-JEAN-YVES-LE-DRIAN-MINISTRE-DE-L-EUROPE-ET-DES>

41. Австралія та Франція підписали угоду про взаємний військовий доступ [Електронний ресурс] // LB.ua. – Режим доступу: https://lb.ua/world/2023/12/04/587348_avstraliya_frantsiya_pidpisali_ugodu.html

42. Політичні відносини між Україною та Францією [Електронний ресурс] // Посольство України в Французькій Республіці. – Режим доступу : <https://france.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/287-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-francijeju>

43. Ціватий В. Франція в поліцентричному світі XXI століття (2017–2019 рр.): інституціональний дискурс / В. Ціватий // Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]. – Випуск 23. – Том 2. – Київ–Вінниця: ТОВ Нілан-ЛТД, 2019. – С. 129–133.

44. Мітрофанова О. Політичний вимір французько-українських відносин / О. Мітрофанова // Дослідження світової політики: Зб. наук. пр. – Випуск 48. – Київ : ІСЕМВ НАН України, 2009. – С. 16-25.

45. Джордж В. Буш. Ключові рішення / Джордж В. Буш; [пер. з англ. Н. Гербіш]. – Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2012. – 512 с.

46. Про без'ядерний статус України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-12#Text>

47. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text

48. Вперше за 24 роки президент Франції прибув до Києва [Електронний ресурс] // Сьогодні. – Режим доступу : <https://vlada.segodnya.ua/ua/vlada/sobytiya/vpervye-za-24-goda-prezident-francii-pribyl-v-kiev-1601301.html>

49. Ширак відмовився їхати до України [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/news/2005/09/12/3013302/>

50. Ширак підпише у Києві нову дорожню карту [Електронний ресурс] // День. – Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/article/den-planety/shyrak-pidpyshe-u-kyuevi-novu-dorozhnyu-kartu>

51. Донченко Є. Україна у східноєвропейській політиці Франції (1991-2009 рр.) / Є. Донченко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2010. – Вип. 19. – С. 277-284.

52. Чому заблокувала вступ України в НАТО. Меркель вперше пояснила свою політику щодо Путіна [Електронний ресурс] // BBC News. Україна. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61729910>

53. Франція заплатила Росії за "Містралі" € 1,1 млрд компенсації – ЗМІ [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/news/2015/08/6/7076897/>

54. Шкляр Л. «Нормандський формат»: за і проти. Сценарії для України / Л. Шкляр // Політичні інститути та процеси. – 2016. – № 1. – С. 83-88.

55. Бойовикам на виборах у "ДНР" та "ЛНР" треба дати імунітет, – Олланд [Електронний ресурс] // Depo.ua. – Режим доступу : <https://www.depo.ua/ukr/politics/boyovikam-na-viborah-u-dnr-ta-lnr-treba-dati-imunitet--02102015213100>

56. Франція: «російсько-українська» дилема [Електронний ресурс] // Главком. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/publications/franciya-rosiysko-ukrajinska-dilema-356558.html>

57. Мітрофанова О. Україна у французькому фокусі: позиція Парижа / О. Мітрофанова // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. – 2020. – Випуск 5. – С. 45-54.

58. Не передбачив вторгнення РФ: у Франції звільняють голову розвідки – Figaro [Електронний ресурс] // Європейська правда. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/31/7136949/>

59. Французькі експерти прибули до України для допомоги у розслідуванні воєнних злочинів РФ [Електронний ресурс] // Офіс Генерального прокурора. – Режим

доступу : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/francuzki-eksperti-pribuli-do-ukrayini-dlya-dopomogi-u-rozsliduvanni-vojennix-zlociniv-rf>

60. Макрон, Шольц і Драгі вже у Києві: відео [Електронний ресурс] // ТСН. – Режим доступу : <https://tsn.ua/politika/makron-sholc-i-dragi-vzhe-u-kiyevi-video-2087989.html>

61. Ukraine : la France dresse le bilan des équipements militaires livrés [Електронний ресурс] // Ministère des armées. – Режим доступу : <https://www.defense.gouv.fr/actualites/ukraine-france-dresse-bilan-equipements-militaires-livres>

62. Макрон прокоментував можливість відправки військ НАТО в Україну [Електронний ресурс] // Главком. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/world/observe/makron-prokomentuvav-mozhlivist-vidpravki-sukhoputnikh-vijsk-zakhidnikh-krajin-v-ukrajinu-988061.html>

63. Макрон пояснив, за яких умов війська Франції можуть бути введені в Україну [Електронний ресурс] // Слово і діло. – Режим доступу : <https://www.slovoidilo.ua/2024/03/08/novyna/bezpeka/makron-poyasnyv-yakux-umov-vijska-francziyi-mozhut-buty-vvedeni-ukrayinu>

64. Україна та Франція підписали безпекову угоду [Електронний ресурс] // Радіо свобода. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrayina-frantsiya-bezpekova-uhoda/32823060.html>

65. Франція ставить Україну в пріоритет [Електронний ресурс] // Gazeta.ua. – Режим доступу : <https://gazeta.ua/blog/61298/franciya-stavit-ukrayinu-v-prioritet>

66. Екс-посадовець Пентагону прокоментував заяву Макрона про відправку західних військ в Україну [Електронний ресурс] // УНІАН. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/world/viy-na-v-ukrajini-eks-posadovec-pentagonu-prokomentuvav-vidpravku-zahidnih-viysk-v-ukrajinu-12582240.html>

67. Cinq scénarios d'un déploiement français en Ukraine [Електронний ресурс] // Le figaro. – Режим доступу : <https://www.lefigaro.fr/international/cinq-scenarios-d-un-deploiement-francais-en-ukraine-20240323#fig-premium-paywall>

68. Макрон хоче розпочати дискусії щодо європейської оборони включно з ядерною зброєю [Електронний ресурс] // Європейська правда. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/04/28/7184814/>

69. Франція у 2024 році досягне витрат на оборону на рівні 2% ВВП [Електронний ресурс] // Європейська правда. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/02/15/7179678/>

70. Оборонних витрат у 2% ВВП може бути недостатньо для стримування РФ найближчими роками – Пісторіус [Електронний ресурс] // ZN.UA. – Режим доступу : <https://zn.ua/ukr/europe/oboronnikh-vitrat-u-2-vvp-mozhe-buti-nedostatno-dlja-strimuvannja-rf-najblizhchimi-rokami-pistorius.html>

71. Трансатлантичний розкол. Чому Франція посварилася зі США, Австралією та Британією? [Електронний ресурс] // Главком. – Режим доступу : <https://glavcom.ua/world/observe/transatlantichniy-rozkol-chomu-franciya-posvarilasya-zi-ssha-avtraliyeju-ta-britanijeju-784447.html>

72. Росія та Китай прагнуть вигнати Францію з Африки [Електронний ресурс] // LB.ua. – Режим доступу : https://lb.ua/world/2023/03/21/549442_rosiya_kitay_pragnut_vignati.html

73. Французи висловилися щодо підтримки України: результати опитування [Електронний ресурс] // dsnews.ua. – Режим доступу : <https://www.dsnews.ua/ukr/world/francuzy-vyskazalis-o-podderzhke-ukrainy-rezultaty-oprosa-18022024-496270>

74. Більшість французів хоче, щоб Париж продовжив допомагати Україні [Електронний ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3828998-bilsist-francuziv-hoce-sob-pariz-prodovziv-dopomagati-ukraini.html>

75. Половина французької молоді готова воювати в Україні, аби захистити Францію, - опитування [Електронний ресурс] // УНІАН. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/world/vvedennya-zahidnih-viysk-u-franciji-gotovi-vojuvati-v-ukrajini-yakshcho-bude-potribno-12604746.html>